

زلزله

در وقت غیر ااری!

جمعه است. در خانه ات نشسته ای و استراحت می کنی. گاهی تماس با دوستی می گیری. موبه ای می خوری و بالاخره سرگرم خانوادگی. عصرهای جمعه باید سرگرم پیدا کنی. وگرنه دلگیر می شوی. ولی عصر جمعه ۸ خرداد دلگیر نبود. دلقه اور بود. به همراه تهران همه لرزیدیم. ترس و التهاب بود و لوسترهایی که تا دقیقه ها بعد از زلزله هنوز می لرزیدند. چه از خانه بیرون بروی و چه بمانی ترسیده ای و یک سوال بزرگ در ذهنت به دنبال جواب می گردی:

چه اتفاقی افتاده؟ آیا باز هم تکرار می شود؟
همسایه ها هم بیشتر از تو نمی دانند. همه از لحظه وقوع زلزله و موقعیت شان در آن نایب های نه چندان زودگذر می گویند. به راستی چه اتفاقی افتاده؟ هرگزش کجا بوده؟ و از همه مهم تر حالا چه باید کرد؟ آیا باز هم زلزله خواهد آمد؟ اینها سوال هایی هستند که باید به دنبال جواب هایشان بگردی. به خانه برمی گردی. تلویزیون همچنان روشن است. همه شبکه ها را با عجله مرور می کنی. برنامه های معمول خودشان را دارند. انگار نه انگار! به دنبال رادیویی می گردی که خیلی وقت است سراغش نرفته ای...

... رادیو کجاست؟

فکر می کنم توی کمده ایاس ها تو اتاق خواب!

رادپو را روشن می‌کنی، روی هیچ ایستگاهی تنظیم نیست، در میان صداهای بالا و پایین و بوق‌های مختلف ایستگاه‌ها دنبال صدای آشنایی می‌گردی؛ صدایی که بتواند جواب‌هایی قانع‌کننده به تو بدهد. صدایی که جواب‌های تو را به همراه داشته باشد؛ به دنبال تلی دهنده‌ای می‌گردی. بی‌اطلاهی تاریکی است، پس برای روشن شدن افق‌های فکرت، طول موج‌ها را طی می‌کنی.

اول دنبال **رادپو سراسری** می‌گردی، هر چند تشخیص شبکه‌های رادپویی از یکدیگر کار ساده‌ای نیست، نه مثل تلویزیون آرم خاصی دارند نه مثل رادپوهای خارجی هر از چند ثانیه خودشان را معرفی می‌کنند؛ به هر حال اطراف طول موج‌های آشنا، صدای مشروح **خطبه‌های نماز جمعه** را می‌شنوی احتمالاً **رادپو سراسری** است، ولی از زلزله چیزی نمی‌گوید. **رادپو جوان** از هنر می‌گوید و **رادپو پیام** نیز در حال بخش موسیقی ملایمی است که نمی‌خواهی آن را بشنوی. در یک ایستگاه دیگر مجری‌هایی که به نظر خیلی هنردوست و با ذوق می‌آیند، برای بخش تصنیفی دل‌انگیز با هم تعارف می‌کنند؛ به نظر **رادپو فرهنگ** است. فکر بهتر آن است که از **رادپو تهران** کمک بخواهی، هر چه باشد بقیه شبکه‌ها سراسری‌اند و این یکی فقط برای **تهران** هست، پس به دنبال صدای **همشهری** **تهران**، روی موج‌ها می‌دوی؛ برنامه **جمعه خودمونی** توجهت را جلب می‌کند، صبر می‌کنی شاید او با تو همدردی کند، حرفی بزند، چیزی بگوید که آرامت کند؛ ولی **رادپو تهران** هم به روی خودش نمی‌آورد که شهرش لرزیده، شاید فکر می‌کند اگر حرفی از این حادثه به میان آورد، ممکن است مردم متوجه شوند که زلزله آمده و دچار هراس و دلهره شوند!

به هر حال تا نیم ساعت بعد هم از رادپو صدای آشنایی نشنیدیم. گویا ساختمان رادپو و دست‌اندرکارانش اصلاً در تهران نبوده و نیستند. شاید هم این بی‌خبری به دلیل وقوع زلزله در روز تعطیل و وقت غیراداری باشد، نه عملکرد ضعیف رادپو!



یکی دو روز بعد از زلزله **آخرداد** بود که شهرام جمالیان - یکی از متوجه‌مان روزنامه **همشهری** - طی تماسی با دفتر مجله **رادپو**، از مقاله‌ای که در مورد نقش رادپو در زلزله اخیر نوشته بود، خبر داد. این تماس و به دنبال آن مقاله یکی از برنامه‌سازان **رادپو تهران**، به همراه حال و هوای روزهای بعد از زلزله، بهانه‌ای شد برای پرداختن عمیق‌تر به نقش و جایگاه رادپو در بحران‌های طبیعی و حوادث ناگهانی. شاید این مجموعه که به قلم اهالی رادپو به رشته تحریر درآمده است، فتح باب و بهانه‌ای باشد برای موشکافی و تحلیل و برنامه ریزی‌های آتی در این زمینه.

در این مجموعه ابتدا با مقایسه عملکرد سایت‌های مختلف داخلی و خارجی در اطلاع‌رسانی حادثه، نگاهی نیز به عملکرد تلکس‌های خبری داخلی، خواهیم داشت (که البته این بررسی‌ها برخی از دلایل عملکرد ضعیف **رادپو** در این حادثه را توضیح می‌کند). بعد، مقالاتی از دست‌اندرکاران رادپو در نقد یا دفاع از عملکرد رادپو را خواهیم آورد که گاه موضع‌گیری‌هایی متضاد داشته‌اند.

بر این باوریم که این مختصر، همه حرف‌ها پیرامون این مقوله نیست و به تبع منتظر نظرات دیگر اهالی رادپو در بست و تکمیل ترسیم جایگاه و نقش رادپو در بحران‌هایی شبیه به زلزله هستیم.



سیستم اطلاع رسانی و اخبار مقایسه اخبار و گزارشات در بین سایت های داخلی و خارجی

● زهره جنایی

پار ازسوی خبرگزاری رویتر و پس از آن به وسیله خبرگزاری فرانسه اعلام شد. حتی خبر سرو ریختن بخشی از قلعه الموت را نیز خبرگزاری رویتر اعلام کرد.

اما در ایران، پس از وقوع زمین لرزه در تهران و برخی از شهرهای کشور، اظهارنظرهای متفاوتی درباره شدت زمین لرزه، از طریق سایت های خبری بیان شد. مرکز ژئوفیزیک دانشگاه تهران بعد از گذشت یک ساعت و ربع از حادثه، شدت زمین لرزه را به مرکزیت شهر بلده، ۵.۵ ریشتر اعلام کرد. (به اعتقاد دکتر محسن

زمان = چهارشنبه، ۲۸ تیرماه، ساعت ۱۲:۳۸:۲۶ ثانیه به وقت آمریکا و یا عصر ۱۷:۰۸:۲۶ ثانیه به وقت تهران
موقعیت = ۳۶°۳۷'۰۹" N و ۵۵°۵۷'۰۰" E
مساحت = ۲۶ کیلومتری از سطح زمین منطقه شمال ایران.

او در گزارشی از این حادثه بیان می کند که شرح آن در اینجا مرسوم می نگارد.
در همین حال، اکثر مراکز بین المللی، حداکثر ۱۰ دقیقه پس از زلزله، بزرگی آن را تقریباً ۶.۳ ریشتر اعلام کردند. آمار شهرهایی که زلزله در آنها رخ داد، اولین

عصر روز جمعه، ۸ خرداد سال جاری، زلزله نسبتاً شدیدی، نیمه شمالی کشور را تحت الشعاع قرار داد. در حالی که هیچ یک از منابع خبری داخلی تا ساعت ۱۹ آن روز اظهار نظر دقیقی درباره زمین لرزه مذکور نداشتند، منابع خبری خارجی در یک خبر فوری، وقوع زمین لرزه را با جزئیات دقیق اعلام کردند.

مهم ترین این منابع، سایت مؤسسه پژوهش های زمین شناسی آمریکا (USGS) و خبرگزاری رویتر بوده اند. اطلاعات درج شده در سایت مذکور از این قرار بود: بزرگی = ۶.۳ ریشتر

خفوری آنتیبی، رئیس و نایب پژوهشگاه بین‌المللی زلزله‌شناسی و مهندسی زلزله، همین عدد قابل‌توجه‌تر هم نادرست است. در تهران تا ۲۰ دقیقه پس از زلزله، هیچ کس نمی‌داند دقیقاً چه اتفاقی رخ داده است. در این شهر بزرگ هیچ رادیو و تلویزیونی در خانه خاموش نبود.

یک ساعت پس از زلزله، خیلی‌ها فهمیدند که زلزله نه تنها تهران، بلکه ایران را لرزاند. است (البته این خبر هم فوق‌العاده کوتاه و ناقص بیان شد).

این بود که تلفن‌ها ناگهان اشغال شدند؛ برای اینکه همه می‌خواستند مطمئن شوند شدت زلزله در تمام نقاط یکسان بوده یا خیر.

به‌جای کسالتی که پشت خط اشغال تلفن‌ها گیر کرده بودند، یا آن طرف خط پاسخی برای بوق تلفن پدید می‌آمد!

جالب آنکه، در نظرسنجی که اخیراً انجام شده، در این مدت بیشترین تماس تلفنی شهروندان با صداوسیما بوده است که این امر هم مبین اعتماد و باور شهروندان به این رسانه جمعی است.

اما در سایت‌های خبری جهان

زلزله روز جمعه ۸ خرداد - در سایت‌های خبری از بازتاب گسترده‌ای برخوردار بوده است. جالب آنکه اکثر این سایت‌ها، اطلاعات مربوط به این زلزله را نه از قول مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران بیان کرده بودند و نه از هیچ یک از منابع خبری و علمی داخلی؛ عمده منابع خبری، پایگاه اینترنتی رژه‌نگاری آمریکا (USGS) بود که گویا خیلی سریع‌تر از مؤسسات دیگر، اطلاعات مفصلی در این باره، در سایت خود ارائه کرده بود.

گرچه این زلزله به وقت دنور (Denver) (محلی که این مؤسسه در آنجا واقع است) در ساعت ۶:۳۸:۲۸ صبح رخ داد، اما گویا صبح زود نیز مایع از آن نشد که این مؤسسه اخبار و اطلاعات مربوط به زلزله‌ای را که در این سوی دنیا اتفاق افتاده، مخابره نکند. اما برخلاف این مؤسسه آمریکایی،

سایت پژوهشگاه بین‌المللی و مهندسی زلزله ایران که وظایفی همانند مؤسسه هنتای آمریکایی خود دارد، حتی تا یک روز بعد از وقوع زلزله نیز هیچ خبری را در سایت خود درج نکرد.

جالب این است که در بخش معرفی وظایف این پژوهشگاه آمده است: «اطلاع‌رسانی جامع و مورد نیاز متخصصان، مسئولان و مردم درباره زلزله. اما از ظواهر امر پیداست که مانند بسیاری دیگر از مؤسسات، نهادها یا سازمان‌های ایرانی، برای اطلاع‌رسانی دقیق و جامع، هیچ مدت زمان مشخصی در نظر گرفته نشده است.

از سوی دیگر صرف نظر از اطلاعات و آمار ضد و نقیض در ساعات اولیه، این تناقض در سایر موارد نیز به‌وضوح مشاهده شده است. باز مدیریت بحران کشور، به چالش کشیده شد و مسئولان و دست‌اندرکاران سازماندهی حادثه تا ساعت‌های پس از وقوع زلزله، از پاسخ‌گویی مناسب عاجز بودند.

مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران از این زلزله بی‌سبب نامداد؛ جند خبرگزاری به دلیل نداشتن کسی که پاسخ آنها را بداند، این مؤسسه را بحالت زده کرده‌اند؛ گویا نگهبان این مؤسسه، در پی تماس تلفنی یکی از خبرنگاران یک خبرگزاری به او گفته است فمید دارد به محل کار خود برود و تا حدود ۲ ساعت دیگر اطلاعاتی را به او خواهد داد.

اولین خبر کاتالی که مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران به خبرگزاری‌ها فرستاد، ساعتی پس از زلزله بوده، در حالی که مؤسسه ژئوشناسی آمریکا و پس از آن مؤسسه ژئوشناسی فرانسه، «دقیقه‌بندی» از زلزله، در خبری جدا بیان‌شدت و محل وقوع حادثه پرداختند.

و اما وب سایت‌های خبری

گویی در دنیایی که به‌شدت تحت تأثیر سرعت انتقال داده‌ها و اطلاعات جدید است، عنصر زمان برای اطلاع‌رسانی در

مؤسسات - و از همه مهم‌تر خبرگزاری‌ها - مفهومی ندارد.

مطمئناً یکی از دلایل تأسیس وب‌سایت‌های خبری بر روی شبکه اینترنت، اطلاع‌رسانی سریع و بدون محدودیت برای همگان بوده است، اما از ظواهر امر پیداست در بسیاری از مؤسسات و نهادهای کشور مابین‌اجاد سایت بیشتر برای زیبایی و البته ایمیج (پیام‌نگار) در سربرگ‌ها و پرشور (دفترک)‌هاست، تا اطلاع‌رسانی سریع و دقیق.

در اینجا سعی داریم، نحوه اطلاع‌رسانی در این زمینه را در برخی از سایت‌های خبری ارزیابی کنیم:

ساعت ۱۷:۰۸، زمان وقوع زلزله

اولین خبر: خبرگزاری رویترز، ۱۰ دقیقه پس از حادثه آن‌هم به نقل از تلویزیون دولتی این‌گونه گزارش می‌کند:

«به گزارش تلویزیون دولتی، زلزله نسبتاً شدیدی شهر ساری در شمال ایران را لرزاند. این زمین‌لرزه به‌حدی بود که بسیاری از ساختمان‌های شهر تهران را نیز تکان داد و مردم این شهر هراسان به خیابان‌ها ریختند.

همراه این خبر، تصویری از نقشه ایران و محل وقوع زلزله نیز مخابره شده است. جالب‌تر آنکه این خبرگزاری حداقل هر ۶ دقیقه یک‌بار، اخبار تازه‌تری را بر روی سایت خود افزوده است. (به عبارت دیگر بیش از ۷ خبر کامل در کمتر از یک ساعت)

۱۲ دقیقه بعد

خبرگزاری رویترز در خبری با استناد به گزارش مرکز ژئوشناسی آمریکا ضمن ارائه آمار و اطلاعات دقیق، آن را با زلزله سال گذشته بزم مقایسه می‌کند. در ضمن اضافه می‌کند که در تهران برخی شیشه‌های منازل نیز شکسته شده‌اند. در پایان خاطر نشان می‌کند، شهرهای ساحلی دریای خزر تا نزدیکی اصفهان و نیز مناطق شمال غرب اردبیل نیز تحت تأثیر این زلزله بوده‌اند.

شبکه خبری CNN نیز ساعتی بعد در اولین خبری خود، ضمن بخش تصویری

از مردمی که به پارک‌ها و خیابان‌ها پناه برده بودند، گزارش تقریباً مفصلی را از شرح واقعه ارائه داد. متن این گزارش از این قرار است:

«زمین لرزه نسبتاً شدیدتری به بزرگی ۶٫۳ ریشتر، شمال ایران را لرزاند. گفته می‌شود این حادثه ۲۳ کشته و صدها زخمی برجای گذاشته است. به گزارش مرکز تحقیقات لرزه‌نگاری آمریکا، مرکز این زمین لرزه که در حدود ساعت ۵:۱۰ عصر به وقت محلی به وقوع پیوست، حدوداً ۷۰ کیلومتری شمال پایتخت ایران بوده است.» و در پایان آن را با زلزله سال گذشته به مقایسه می‌کند.

یکبار دیگر توجه شما عزیزان را به این نکته جلب می‌کنیم که این گزارش جامع و کامل، تنها چند ساعت پس از حادثه پخش شده است. در ضمن به خاطر داشته باشید که اعداد و اطلاعات برخلاف اطلاعات خرد و نقیض در ایران، کاملاً صحیح می‌باشند. دیگری خبرگزاری‌های، از جمله آسوشیتدپرس، BBC، و... نیز ضمن بیان جزئیات دقیق، شرح مفصلی از وقایع و نیز تصویر مردمی که هراسان به خیابان‌ها پناه برده بودند، ارائه کرده‌اند.

و اما خبرگزاری‌های داخلی

خبرگزاری ایستا ظاهراً اولین خبرگزاری داخلی است که خبر وقوع زلزله را منتشر کرده است. توجه کنید:

خبرگزاری ایستا

ساعت ۱۷:۳۶، خبر وقوع زلزله ساعت ۱۸:۲۳، اعلام بزرگی ۵٫۵ ریشتری! برای زلزله و اینکه زلزله هشت استان کشور را تحت الشعاع قرار داده است.

ساعت ۱۸:۲۴، مرکز زمین لرزه حدود شهرستان ساری اعلام شد.

ساعت ۱۹:۰۹، خبر تخریب کجور مرزن‌آباد ساعت ۱۹:۲۴، خبر ژئوفیزیک.

خبرگزاری ایرنا

ساعت ۱۷:۵۸، اولین خبر:

«زمین لرزه نسبتاً شدیدی ساعت

۱۷:۵۸ تهران را به شدت لرزاند. زمین برای

چند ثانیه لرزید و لرزش آن در

ساختمان‌های بزرگ بیشتر محسوس بود.

از نقاط مختلف تهران گزارش می‌شود که

لرزش زمین احساس شده است. موقعیت

و مکان دقیق زمین لرزه معلوم نیست.

اطلاعات تکمیلی به محض دریافت

مخبره خواهد شد.

(شماره ۴۸ - ساعت ۱۷:۵۷ تمام)

خبرهای بعدی این خبرگزاری هم به

قرار زیر است:

ساعت ۱۸:۰۴، زلزله شهرستان ساری

را لرزاند.

ساعت ۱۸:۱۰، کانون زمین لرزه

احتمالاً استان مازندران است. (توجه

داشته باشید یک ساعت بعد)

ساعت ۱۸:۲۴، زلزله در استان

مازندران خسارتی برجای گذاشت.

ساعت ۱۸:۲۴، زلزله شهرستان گرگان

را لرزاند.

ساعت ۱۸:۲۴، زمین لرزه موجب

روش کوه در جاده کلدان شد.

ساعت ۱۸:۲۳، مؤسسه ژئوفیزیک

شدت زمین لرزه را ۵ ریشتر اعلام کرد.

(یک ساعت و نیم بعد از هم خبر

لرزست)

جالب‌ترین نکته

جالب‌ترین نکته آنکه، اگر در تمامی

زلزله‌ها و حوادث گوناگون، میزان تلفات

و خسارت با گذشت زمان افزایش

می‌یابد، اما در زلزله عصر جمعه میزان

تلفات انسانی و خسارات با گذشت زمان

کاهش یافته است!

البته دلیل آن هم تاکنون مشخص

نشده است.

در ساعات اولیه، خبرگزاری‌ها اعلام

کردند که کشته و زخمی‌های زلزله بیش

از ۲۵۰ نفر بوده است. در روز بعد آمارها

کاهش یافت تا جایی که ظهر یکشنبه به ۳۷ کشته و ۲۲۱ زخمی رسید. (توجه خود حدیث مفصل بخوان از این مجلد)

و اما سهم رادیو

نکته آخر آنکه به لحاظ سرعت در تأمین خبر و اطلاع‌رسانی، روزنامه‌ها و تلویزیون (هیچ کدام) نمی‌توانند مانند رادیو عمل کنند.

برای شنونده رادیو، آنچه در همسایگی اتفاق می‌افتد، به مراتب مهم‌تر است. راننده اتومبیلی که در حال رانندگی است، می‌تواند از حادثه‌ای که در نزدیکی او رخ داده، آگاه شود. به همین نحو، پیام‌های اخبار محلی می‌تواند به مردم کمک کنند که امکان دسترسی به دیگر رسانه‌ها را ندارند.

مسئله‌ای که چنین اطلاعاتی در روزنامه‌ها ظاهر شوند، دیگر خبر محسوب نخواهند شد. گرچه در این میان، آگاهی قبلی از یک سری اطلاعات حیاتی است. اطلاعاتی از قبیل زمین لرزه‌های بزرگ ایران و جهان در سال‌های اخیر.

همیشه به یاد داشته باشیم که روزی تهران با وقوع زلزله‌ای بزرگ به سوز و غمیری جهان تبدیل خواهد شد. البته خیلی‌ها از این پیش‌بینی، استفاده کرده‌اند و خیلی‌ها هم به شوخی از کنار آن گذشتند.

منابع:

- روزنامه ایران، شنبه ۱۳۳۸
- روزنامه شرق، یکشنبه ۱۳۳۸
- روزنامه جام‌جم، شنبه ۱۳۳۹، یکشنبه ۱۳۳۹
- شنبه ۱۳۳۷، چهارشنبه ۱۳۳۷
- <http://earthquake.msp.gov>
- <http://www Reuters.com>
- <http://www.cnn.com>
- <http://www.irsna.ir>
- <http://www.irsna.ir>
- <http://www.mzncb.rta.com>
- <http://news.bbc.co.uk>



بررسی عملکرد تلکس‌های خبری در زلزله ۸ خرداد

IRNA



شبکه خبر

IRNA

شبکه خبر

محمد حسن مسعودی
مدیر خبر شبکه چهار سیما

واحد مرکزی خبر

زمین لرزه عصر جمعه، ۸ خرداد در تهران و چند شهر از استان‌های شمالی کشور، مهم‌ترین عنوان آن روز شبکه‌های خبری داخلی و حتی برخی خبرگزاری‌های خارجی بود.

این زمین لرزه در ساعت ۱۷:۵۶ روی داد و مرکز آن شهر بلده نور در استان مازندران اعلام شد. مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران، مؤسسه زلزله‌نگاری استونیبورگ واقع در شرق فرانسه و مرکز لرزه‌نگاری آمریکا به ترتیب قدرت این زمین لرزه را ۵.۵ و ۶.۱ و ۶.۲ در مقیاس ریشتر اعلام کردند.

در بررسی تلکس خبری مکتوبه مشخص شد خبرگزاری ایرونا ۱۲ دقیقه، شبکه خبر ۲۷ دقیقه و واحد مرکزی خبر ۳۸ دقیقه پس از وقوع زلزله، آن را روی سایت خبرهای مکتوبه خود اعلام کردند. همچنین در بررسی تلکس‌های مکتوب ایرونا، واحد مرکزی خبر و شبکه خبر تا آخر وقت روز جمعه مشاهده می‌شود که

ایرنا
این خبرگزاری در مجموع بیش از ۷۳۰۰ کلمه خبر با ۵۶ عنوان خبری روی تلکس خود مخابره کرد. از این تعداد ۳۰۰ خبر حاصل مصاحبه خبرنگاران ایرونا مقامات مسئول و مردم، ۱۶ خبر تولیدی، نسل خبر از اطلاعات نهادهای سازمان‌های مربوط و دو خبر ترجمه خبرگزاری‌های خارجی است.

ایرونا نخستین خبر از زمین لرزه را در ساعت ۱۷:۲۰، یعنی ۱۲ دقیقه بعد از وقوع زلزله، در قالب ۵۵ کلمه، این گونه مخابره کرد.

زمین لرزه نسبتاً شدید لحظاتی پیش از ۱۷:۱۵ (تهران) به شکفت گراشت.
زمین‌لرزه‌ای چند ثانیه لرزید و لرزش آن در ساختمان‌های بزرگ بیشتر محسوس بود. در نقاط مختلف تهران گزارش می‌شود که لرزش زمین احساس شده است.
موقعیت و مکان دقیقه زمین لرزه معلوم نیست. اطلاعات تکمیلی به محض

دریافت مخابره خواهد شد.
ایرونا نخستین خبر وقوع زلزله در خارج از استان تهران - در استان مازندران - را ۱۸ دقیقه بعد از وقوع زمین لرزه روی تلکس خود فرستاد. در همین خبر از سراسیمه خارج شدن مردم از خانه‌هاشان در ساری اطلاع داده شد. حدود یک ساعت پس از وقوع زلزله، ایرونا خبری از مصاحبه با نگهبان مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران را روی تلکس خود فرستاد که در آن کانون احتمالی زلزله، در استان مازندران اعلام شد.

پس از این خبرگزاری در ساعت ۱۸:۱۷ در تبریز اعلام کرد: براساس گزارش‌های اولیه، مرکز زمین لرزه جنوب غرب استان مازندران و شدت آن ۵.۵ ریشتر است.
ایرونا در ساعت ۱۸:۳۸، یعنی ۱۳۰ ساعت بعد از زلزله، توالست اطلاع مرکز لرزه‌نگاری مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران را که ۸ دقیقه قبل از آن به این خبرگزاری رسیده بود، روی سایت خود ببرد.



نخستین ترجمه خبر منابع خارجی در سایت ایرونا در ساعت ۱۸:۱۶ مخابره شد که در آن به نقل از یک خبر فوری شبکه‌های الجزیره، العربیه و CNN گفته شد شدت زلزله عصر امروز در شمال ایران ۶/۲ ریشتر بود.

دومین ترجمه از منابع خبری خارجی روی تلکس ایرونا که حدود ۱۴:۳۰ بعد از زلزله، یعنی در ساعت ۱۸:۳۵، مخابره شد، کانون زمین لرزه را ۶۹ کیلومتری شمال ایران و در ۲۶۱ کیلومتری از عمق زمین اعلام کرد. ایرونا در این خبر اعلام کرد: مرکز زمین لرزه بر طبق محاسبات، مناطق بلده و یوش در شمال ایران است.

ایرونا نخستین خبر از خسارت‌های احتمالی زمین لرزه در استان مازندران را در ساعت ۱۸:۱۷ و خسارت‌های احتمالی زلزله در استان قزوین را در ساعت ۱۸:۲۹ مخابره کرد.

نخستین خبر از ریزش کوه در جاده چالوس را ایرونا در ساعت ۱۸:۳۳ به نقل از راننده‌هایی که عصر جمعه وارد نوشهر شدند، اعلام کرد. نخستین خبر از تلفات جاده چالوس در ساعت ۲۰:۱۴ با اعلام سه نفر کشته که امکان افزایش تعداد کشته‌شده‌ها تا ۱۵ نفر نیز وجود دارد، روی سایت ایرونا قرار گرفت و در ساعت ۲۲:۳۰، تعداد کشته‌شده‌های زلزله در مازندران را ۱۹ نفر اعلام کرد. «بیشتر کشته‌شده‌ها مربوط به ریزش کوه در جاده چالوس - کندوان و دیگر مناطق است».

نخستین خبر از تلفات زلزله استان مازندران در ساعت ۱۹:۳۴ روی تلکس ایرونا مخابره شد. در این خبر اعلام شده زمین لرزه شهرستان نور استان مازندران، براساس گزارش منابع بیمارستانی، حدود ۲۰ مجروح و پنج کشته بر جای گذاشت.

ایرونا در این خبر به نقل از منابع بیمارستان بلده هم اعلام کرد، تا کنون ۱۰

مجروح به بیمارستان بلده منتقل شده‌اند. ایرونا در خبر ساعت ۲۳:۳۷ خود هم اعلام کرد: شمار مجروحین زلزله در استان مازندران به ۲۰۰ نفر رسید. و بالاخره این خبرگزاری در آخرین ساعات روز جمعه - ساعت ۲۴:۳۷ اعلام کرد:

«بر الریزش کوه در جاده چالوس - کندوان حداقل ۲۶ نفر کشته شده و همچنین ۵۰۰ خودرو در راه مانده‌اند. در بررسی این تلکس خبری تا ساعت ۲۴ همان روز اخبار دیگری به شرح زیر در مورد زلزله آورده شده است»

تاریخچه زمین لرزه‌های بزرگ در ایران، در ساعت ۱۸:۵۸ «تاریخچه زمین لرزه‌های بزرگ جهان در سال‌های اخیر» ساعت ۱۹:۴۰ «از بیم زلزله، مردی در تهران از پشت بام خود را به زمین انداخت» در ساعت ۱۹:۵۰

«تعماری ایستگاه‌های آتش نشانی تهران در حالت آماده‌باش هستند» در ساعت ۲۰:۲۴ «فرانچوان دستگیرهای اجرائی استان تهران» در ساعت ۲۱:۳۵ «زلزله در شبکه مخابراتی تلفن ثابت تهران اختلالی ایجاد نکرده است» در ساعت ۲۲:۳۷

شبهک خبر

بیش از ۳۱۰۰ کلمه خبر با ۳۰ عنوان خبری در آخرین خبرهای مربوط به زمین لرزه روی سایت خود فرستاد. از این تعداد، ۱۵ خبر لویدی، ۱۰ خبر مصاحبه با مسئولان و مردم و پنج خبر نیز مربوط به اطلاعاتی نهادها بود.

شبهک خبر نخستین خبر از زلزله را در ساعت ۱۷:۳۵، یعنی ۲۷ دقیقه پس از وقوع حادثه، در قالب یک خبر ۲۶ کلمه‌ای این گونه مخابره کرد:

«زمین لرزه در تهران»

زمین لرزه نسبتاً شدیدی در ساعت ۱۷:۳۵ (امروز جمعه) تهران را لرزاند. به گزارش خبرنگار شبکه خبر، زمین برای چند ثانیه لرزید و لرزش آن در ساختمان‌های بزرگ بیشتر محسوس بود. موقعیت و مکان دقیق این زمین لرزه هنوز معلوم نیست.

این شبکه در ساعت ۱۸:۳۱، یعنی ۱۳:۳۰ بعد از وقوع زلزله، کانون زلزله و بزرگی آن را به نقل از مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران این گونه مخابره کرد: «زمین لرزه در استان تهران زمین لرزه‌ای به بزرگی ۵/۵ در مقیاس امواج درونی زمین (ریشتر) حوالی شهر بلده در استان مازندران را لرزاند. به گزارش تحریریه مرکزی شبکه خبر، شبکه‌های لرزه نگاری وابسته به مرکز لرزه‌نگاری و مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران، زمان وقوع این زمین لرزه را ساعت ۱۷:۳۳ (امروز جمعه) ثبت کرده‌اند. این زمین لرزه با عرض جغرافیایی ۳۶:۲۵ و طول جغرافیایی ۵۷:۴۲ روی داده».

شبهک خبر هم در ساعت ۲۱:۱۵ از کشته شدن یک نفر، زخمی شدن شش نفر و خسارت واحدهای مسکونی در ۱۶ روستای منطقه قزوین خبر داد.

این شبکه نخستین خبر از ریزش کوه در جاده چالوس و آسیب دیدن خودروها و سرنشینان آن را در ساعت ۲۰:۲۴ بدون اعلام آماری از تلفات آن، بر روی سایت خبرهای مکتوب خود فرستاد.

در این تلکس خبری تا ساعت ۲۴ همان روز خبر زیر نیز درج شده است: «برقراری ارتباط تلفی در ۲۹۰ مناطق زلزله زده در ساعت ۱۹:۲۵».

واحد مرکزی خبر

در مجموع بیش از ۲۰۰۰ کلمه خبر مربوط



به زلزله را در ۲۰ عنوان خبری، روی سایت خود مخابره کرد. از این تعداد، ۱۷ خبری، هشت خبر مربوط به اطلاعیه، هفت خبر مصاحبه و هفت خبر نیز از ترجمه خبر غیرگزاری‌های بین‌المللی بود.

واحد مرکزی خبر هم نخستین خبر خود را از زلزله در یک خبر ۶۱ کلمه‌ای در ساعت ۱۷:۲۶، یعنی ۳۸ دقیقه پس از وقوع

شبهه تلویزیون **العالم** لحظاتی پیش، اعلام کرده، مرکز زلزله‌ای که بخش‌هایی از ایران و لرزاند شهر چالوس بوده است.

بنابر این گزارش، شدت زلزله پیش از ۵ ریشتر بود. هنوز درباره تلفات و خسارت‌های احتمالی، گزارشی منتشر نشده است.

واحد مرکزی خبر در ساعت ۱۸:۲۰

نخستین خبر از تلفات جاده چالوس در ساعت بیست و دو و چهار دقیقه با اعلام «سه نفر کشته که امکان افزایش تعداد کشته‌شده‌ها تا ۱۵ نفر نیز وجود دارد» روی سایت ایران قرار گرفت.

حادثه، به‌صورت پیش‌خبر و با عنوان «زلزله در بخش‌های وسیعی از ایران» مخابره کرد.

زلزله در بخش‌های وسیعی از ایران زمین لرزه نسبتاً شدیدی امروز ساعت ۱۷:۲۶ استان‌های گلستان، مازندران، گیلان، تهران، قم، اصفهان، مرکزی و زنجان را تسکین داد. این زمین لرزه همچنین در استان‌های اردبیل و آذربایجان شرقی احساس شد. از میزان دقیق شدت این زمین لرزه و خسارت احتمالی هنوز گزارشی دریافت نشده است.

واحد مرکزی خبر نخستین خبر شدت زلزله را ۱۲۰ بعد از وقوع حادثه به نقل از شبکه العالم این گونه مخابره کرد:

«العالم، زلزله ۵ ریشتری در چالوس

ترجمه خبر غیرگزاری فرانسه را درباره قدرت زمین لرزه این گونه مخابره کرد:

«استراسبورگ شدت زلزله را ۶٫۱ درجه در مقیاس ریشتر اعلام کرد.

واحد مرکزی خبر در خبر دیگری در ساعت ۱۸:۵۰ به نقل از رئیس ستاد حوادث غیرمترقبه استان مازندران، مرکز این زمین لرزه را «حوالی شهر چالوس و قدرت آن را بیش از ۵ ریشتر اعلام کرد.

نخستین خبر مؤسسه ژئوفیزیکی دانشگاه تهران در سایت واحد مرکزی خبر هم در ساعت ۱۸:۵۲، یعنی یک ۱۲:۳ پس از وقوع زلزله، مخابره شد.

به گزارش خبرگزاری فرانسه از استراسبورگ، مؤسسه ژئولوژیکی نگاری استراسبورگ واقع در شرق فرانسه در

زمان زلزله، مرکز این زمین لرزه در نزدیک تهران ۳۵/۹۹ درجه عرض شمالی و ۵۱/۵۰ درجه طول شرقی اعلام شد. خبرگزاری فرانسه در این خبر همچنین اعلام کرد، «شمار زیادی از تهرانی‌ها عصر امروز، حدود ساعت ۱۷ در پی زمین لرزه‌ای شدید به خیابان‌ها ریختند.

واحد مرکزی خبر نخستین خبر تخریب چند واحد مسکونی روستایی در استان قزوین را در ساعت ۱۸:۵۸ اعلام کرد و در ساعت ۲۰:۳۵ در خبر دیگری اعلام کرد: «در منطقه زلزله‌زده قزوین یک نفر کشته و ۲ نفر زخمی شده‌اند.

خبرگزاری رویتر، دومین خبر از آمار تلفات متعلقه قزوین را به نقل از جمعیت هلال احمر ایران - دست‌کم دو کشته -



اعلام کرد که واحد مرکزی خیر، ترجمه این خیر را در ساعت ۲۲:۱۵ روی سایت خود فرستاد و سومین خیر از تلفات زلزله در استان قزوین در سایت واحد مرکزی خیر، در ساعت ۲۳:۵۸ به نقل از استاندار قزوین - سه گشته و ۱۲ زخمی - اعلام شد.

این خیرگزاری هم در ساعت ۱۹:۵۳ در خیرگی اعلام کرد. «بر اثر زمین لرزه امروز در استان مازندران تاکنون هشت نفر در کنارداشت و چند نفر در مرزن آباد زخمی شدند. واحد مرکزی خیر در نخستین خیر از



این خیرگزاری در ساعت ۲۲:۲۶ از ترجمه گزارش خیرگزاری آموشیدپرس درباره زلزله در ایران خیرگی را روی سایت خود فرستاد. این خیرگزاری در خیر خود به نقل از وادیو تهران اعلام کرد: در زمین لرزه ۵/۵ ریشتری باعث کشته شدن دست کم ۶ نفر و زخمی شدن ۲۰ دیگر در شمال ایران شد.

در این خیر همچنین اعلام شد: «مركز زلزله نگاری آمریکا بزرگی زمین لرزه آور ایران را ۹/۲۱ ریشتر اعلام کرد.

در خیر آموشیدپرس همچنین اضافه شده است: «ایران بر روی خطوط گسل قرار گرفته و زلزله خیز است. دسامبر گذشته بر اثر زمین لرزه ای به بزرگی ۶/۶ ریشتر که در بم، در جنوب شرق ایران، روی داد، حدود ۲۶ هزار نفر کشته شدند.

تلفات کلون زلزله عصر جمعه شهر بلده» در ساعت ۲۳:۵۸ اعلام کرد. «زلزله امروز در منطقه بلده نور تنها یک کشته داشته است و فا ساعت ۲۲:۳۰ تعداد ۳۰ نفر از زخمی های استان مازندران به مراکز درمانی منتقل شده اند.

این خیرگزاری در ساعت ۲۰:۳۴ «ماتند تعدادی خودرو در جاده چالوس» «در شیراز تیرش کوه و احیام گروه های امدادی برای نجات جان افراد گرفتار در این حادثه» «خبر داد» و در ساعت ۲۰:۲۸ اعلام کرد: «تعدادی از مسافران خروج این زمین لرزه، به مراکز درمانی منتقل شده اند.» «این واحد در ساعت ۲۱:۲۹ اعلام کرد: «در حادثه زلزله و پریز کوه در جاده چالوس تا ساعت ۲۱، حدود ۱۶ نفر کشته و ۷۰ نفر زخمی شده اند.

نخستین پس لرزه ساعت ۱۷:۲۸ ۳۷ دقیقه بعد از زلزله اصلی) «با قدرت ۲/۴ ریشتر، که شهر بلده - کانون اصلی زمین لرزه - را لرزاند بود. در ساعت بعد توسط واحد مرکزی خیر اعلام شد. اپونا همین خیر را ۲۳:۰۰ بعد از وقوع پس لرزه به نقل از ژئوفیزیک دانشگاه تهران اعلام کرد. شبکه خیر هم در ساعت ۲۱:۰۲ از وقوع ۱۶ پس لرزه در تهران» به نقل از رئیس پژوهشگاه زلزله شناسی خیر داد و در ساعت ۲۳:۱۴ خیرگی با عنوان ثبت ۲۲ زمین لرزه در حوالی شهر بلده در استان مازندران» را روی سایت خود فرستاد.

نخستین اطلاعیه ستاد حوادث و سوانح غیر متفرقه کشور را واحد مرکزی خیر در ساعت ۲۰:۵۸، اپونا در ساعت ۲۱:۱۴ و شبکه خیر هم در ساعت ۲۱:۳۳ روی سایت خیرهای مکتوب خود فرستادند.

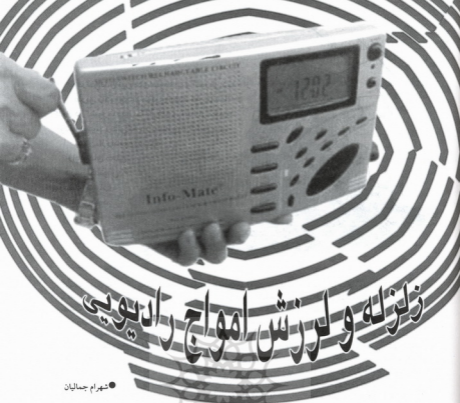
شبکه خیر در ساعت ۲۳:۰۴ واحد مرکزی خیر در ساعت ۲۳:۵۴ و اپونا در ساعت ۲۳:۵۷ شماره تلفن های ستاد حوادث غیر متفرقه استان تهران را روی سایت خود اعلام کردند.

در بررسی تلکس اخبار مکتوب واحد مرکزی خیر، در فاصله زمانی وقوع زلزله تا ساعت ۲۴ همین روز، به جز آمار تلفات و خسارات این زلزله، مطالب و خبرهای دیگری مربوط به زلزله بخاربه شده که نمونه هایی از آنها اینان می بینیم:

«تغییر نکردن برنامه امتحانات مدارس در اثر زلزله، در ساعت ۲۰:۴۴ «هنگام زلزله چه باید کرد» در ساعت ۲۱:۲۵

«تعیین استان اسفهان به عنوان استان معین» در ساعت ۲۲:۲۳ «عادی شدن جریان برق در استان مازندران» در ساعت ۲۳.





زلزله و لرزش امواج رادیویی

● شهرام جمالیان

اشباع رسانی مناسب به شهروندان، آموزش آنها و بسیج نیروهای تعلیم دیده بهره بگیریم؛ کاری که تاکنون کمتر به آن پرداخته‌ایم.

از آنجا که کشور و به‌ویژه شهرهای پر جمعیت ما، بر روی کمربند زلزله قرار گرفته‌اند، اطلاع‌رسانی و آموزش مستمر مردم از طریق رسانه‌های گروهی، مانند رادیو و تلویزیون، کار عاقلانه‌ای به‌شمار می‌رود. برای مثال می‌توان هر روز چند دقیقه از برنامه‌های این رسانه‌ها را به این امر اختصاص داد. مثلاً قبل از پخش اخبار و به مدت ۱۵ دقیقه که در این گونه برنامه‌های

برابر لرزش‌های زمین بسیار مقاوم هستند. در کشور ما تحقیقات زمین‌شناسی به اندازه کافی صورت نمی‌گیرد و بسیاری از ساختمان‌های موجود در شهرها نیز نمی‌توانند در برابر زلزله‌های شدید از خود مقاومت کافی نشان دهند. برای کاهش اثرات ناشی از زلزله هم باید تحقیقات منسجمی را آغاز کرد و هم با نوسازی بناها براساس استانداردهای جهانی، آنها را در برابر زلزله مقاوم کرد. برای رسیدن به چنین اهدافی به گذشت زمان نیاز داریم، اما تا آن زمان می‌توانیم از ابزارهای مؤثرتری مانند رسانه‌های گروهی و به‌ویژه رادیو، جهت

شاید شنیده باشید که میزان تلفات و خسارت‌های ناشی از وقوع زلزله در کشورهای زلزله‌خیز و در عین حال پیشرفته‌ای نظیر ژاپن و آمریکا نسبت به سایر کشورها بسیار کم است و می‌توان در این کشورها تبعات ناشی از این بلای طبیعی را به حداقل رساند. این امر دو دلیل عمده دارد: یکی آنکه تحقیقات گسترده و پیوسته زمین‌شناسی و لرزه‌نگاری به دانشمندان و متخصصان این امکان را می‌دهد که محدوده زمانی وقوع زلزله را پیش‌بینی کنند و دیگر آنکه بناهای احداث شده در ایس کشورها در

فراخواندن نیروهای داوطلب و آموزش دیده از طریق رادیو اقدام مؤثری است که متأسفانه تا کنون در کشور ما صورت نگرفته و با بسیار محدود بوده است، درحالی که در بسیاری از کشورهای

جهان، از رادیو و به ویژه

رادیوهای محلی

در این خصوص

بهره‌های بسیاری

گرفته می‌شود.



عمومی در هنگام زلزله، به مهندسان ساختمان گوشزد کنند، یک روش که متأسفانه نظایر آن بارها از گوینده‌های رادیو شنیده شده این است که بگوییم:

«مهندس عزیز! تو که خیلی زحمت می‌کشی و برای ما خانه می‌سازی، هیچ می‌دونی اگه ساختمان رو بدون بالکن بسازی، در زمان زلزله تمام این شیشه‌ها خرد میشن و مردم زیادی رو اون پایین زخمی می‌کنن؟ آیا وجدالت راضی می‌شه؟ می‌تونی شب راحت بخوابی؟» حالا به روش غیرمستقیم و صحیح بیان همان موضوع توجه کنید:

تحقیقات به عمل آمده پس از وقوع زلزله سال ۱۹۷۲ ترکیو نشان داد که بیشتر مجروحان زلزله کسانی بودند که در معرض بارش خرد شده شیشه‌ها از ساختمان‌های بلند و آسمان‌خراش‌ها قرار گرفته بودند. این تحقیقات همچنین نشان دادند که ایجاد بالکن‌های کوچک برای هر طبقه می‌تواند تا حد چشمگیری از سقوط خرد شده‌ها و در نتیجه از تعداد مجروحان زلزله بکاهد.

متخصصی توفیح دهد که پیش‌بینی دقیق زلزله نه تنها در ایران، بلکه حتی در کشورهای پیشرفته نیز غیرممکن است، این شایعه‌های هراس‌انگیز و بی‌پایه فرو خواهند نشست. آوسویی دیگر، بهتر است برنامه‌های مذکور گاهی از ژانژ به صورت کوتاه بخش شوند تا مردم بتوانند با تماس‌های تلفنی، سؤال‌ها و پیشنهادهاى خود را مطرح کنند. وجود چنین جلسات پرسش و پاسخی، بسیاری از ابهامات را برطرف کرده، دلبازی تازه به مخاطبان خواهد داد.

روش آموزش غیرمستقیم

نکته مهمی که باید به آن توجه کرد این است که توصیه‌های ایمنی و راهکارها نباید به صورت مستقیم و در قالب بند و آئین در اختیار مخاطبان قرار داده شوند؛ زیرا از نظر روان‌شناسی، در حالت معمولی روح و روان انسان پذیرای بند و نصیحت نیست و فرد به آن توجهی نمی‌کند. فرض کنید گوینده رادیو قصد دارد ضرورت ساخت بالکن، در ساختمان‌ها را به منظور جلوگیری از فرو ریختن شیشه‌ها در معابر

کوته می‌توان به آموزش عملی مردم پرداخت، با مردم و متخصصان زلزله مصاحبه کرد، زلزله‌های گذشته را بررسی نمود و از تجربیات زلزله‌زده‌ها استفاده کرد، حتی این امکان وجود دارد که از نظرها و پیشنهادهاى پژوهشگران خارجی نیز بهره گرفت.

در اینجا ممکن است عده‌ای ابراد بگیرند که بخش مکرر چنین برنامه‌هایی باعث ایجاد رعب و وحشت در میان مردم خواهد شد. در پاسخ به این انتقاد باید گفت که زلزله در کشور ما پدیده‌ای غیرقابل اجتناب است و هر ایرانی در طول عمر خود به طور حتم چندین بار با آن مواجه خواهد شد. بنابراین فراموش کردن موضوع، هرگز کمکی به رفع مشکل نخواهد کرد. برعکس، چنانچه اطلاع‌رسانی به شکل مطلوبی صورت گیرد، نه تنها مردم در برابر این خطر بالقوه مجبورتر خواهند شد، بلکه راه گسترش بسیاری از شایعه‌های بی‌اساس نیز بسته خواهد شد. بارها شنیده شده که مثلاً زلزله‌ای مهیب در فلان تاریخ به وقوع خواهد پیوست. حال اگر در این برنامه

بسج همگانی

همان‌طور که گفته شد، یکی از کاربردهای مفید رسانه‌های گروهی در هنگام وقوع زلزله، بسج نیروهای تعلیم دیده است. در این میان، رادیو در مقایسه با تلویزیون و جراید، می‌تواند نقش بسیار مهمی را در اطلاع‌رسانی برعهده بگیرد، زیرا جراید با تأخیر به دست مردم می‌رسند و امکان دارد که وقوع زلزله، قطع جریان برق را به دنبال داشته باشد که در چنین شرایطی استفاده از تلویزیون نیز غیرممکن می‌شود. فراخواندن نیروهای داوطلب و آموزش دیده از طریق رادیو اقدام مؤثری است که متأسفانه تا کنون در کشور ما صورت نگرفته و یا بسیار محدود بوده است. درحالی که در بسیاری از کشورهای جهان، از رادیو و به‌ویژه رادیوهای محلی در این خصوص بهره‌های بسیاری گرفته می‌شود. برای مثال، در بسیاری از شهرهای کوچک آمریکا، در آمد شهر به اندازه‌ای نیست که بتوان با استفاده از آن، ایستگاه آتش‌نشانی ایجاد کرد و عده‌ای را برای اطفاء حریق به استخدام درآورد. در چنین مواردی از نیروهای داوطلب آموزش دیده استفاده می‌شود، به‌خصوص از آن کسانی که صاحب کامیون‌های تاکسیران هستند. به این افراد توصیه شده که در هنگام رانندگی به رادیوی محلی گوش کنند، چون زمانی که حریق‌ریزی می‌دهد، از طریق همین رادیو از داوطلبان خواسته می‌شود که برای فرودشدن آتش به سرعت خود را به محل حادثه برسانند. اتحالا چنین راهکاری نه تنها باعث صرفه‌جویی در بودجه شهر می‌شود، بلکه به رادیوی محلی نقشی بسیار حیاتی و مهم اعطا می‌کند.

ما نظیر چنین روشی را می‌توانیم برای کشور خود و در هنگام وقوع زلزله به کار بریم. برای مثال، سازمان هلال‌احمر و یا نهاد دیگری می‌تواند به عده‌ای از موتورسکلت‌سوارهای داوطلب که منزل

آنها در نقاط مختلف شهر بزرگی مانند تهران قرار دارد، آموزش کمک‌های اولیه بدهد و بعد از آنها بخواهد که در هنگام وقوع زلزله به شبکه خاصی از رادیو گوش کنند. سازمان یا نهاد مذکور می‌تواند از طریق رادیو این افراد را به نقاط مورد نیاز شهر فراخواند و از آنان برای امداد رسانی به زلزله‌زده‌ها بهره‌گیرد. این کار چند مزیت دارد: نخست آنکه امداد رسانی مجبور نخواهند بود ابتدا در یک محل جمع شده، سپس به‌منطقه آسیب دیده اعزام شوند که این کار مستلزم تلف‌شدن زمان زیادی است؛ دوم آنکه امکان دارد بر اثر تخریب ساختمان‌ها، خودروهای امدادی نتوانند از میان خرابه‌ها عبور کرده، خود را به محل موردنظر برسانند، درحالی که موتورسواران

زلزله‌زده‌ها به فلان میزان پتو، چادر، دارو، مواد غذایی و... نیاز است و...
این گونه اطلاع‌رسانی‌ها در جای خود لازم‌اند و حتی برخی از آنها بسیاری از مشکلات را حل خواهند کرد، اما چرا نباید از این وسیله ارزشمند برای جلوگیری و یا کاهش از میزان تلفات و خسارت‌ها نیز بهره گرفت؟ چرا همیشه حیطه استفاده از رادیو را بسیار محدود می‌کنیم؟ آیا کاربرد رادیو در چنین مواقعی تنها اطلاع‌رسانی و عزاداری برای از دست‌دادن عزیزانمان است؟!؟

به هر حال رادیو باید از حالت‌های کلیشه‌ای و یکنواخت خود خارج شده، در عصر عقب‌ماندگی از سایر رسانه‌های گروهی نظیر

**رادیو باید از حالت‌های کلیشه‌ای و یکنواخت خود خارج شده،
در عصر عقب‌ماندگی از سایر رسانه‌های گروهی نظیر
تلویزیون و جراید، به وسیله‌ای کارآمد و پویا تبدیل شود.
بخش برنامه‌های کسالت‌آور، سفارشی و مشابه یکدیگر نه
تنها به اعتبار رادیو نخواهد افزود، بلکه به تدریج باعث
رانده‌شدن اندک شلوغی‌های آن نیز خواهد شد.**

وسایله‌ای کارآمد و پویا تبدیل شود. بخش برنامه‌های کسالت‌آور، سفارشی و مشابه یکدیگر نه تنها به اعتبار رادیو نخواهد افزود، بلکه به تدریج باعث رانده‌شدن اندک شلوغی‌های آن نیز خواهد شد. در این میان، تقویت ایستگاه‌های رادیویی محلی بیش از هر اقدام دیگری اهمیت دارد که باید برای آن سرمایه‌گذاری مناسبی کرد.

به راحتی این کار را انجام خواهند داد. حمل رادیوی جیبی توسط این افراد نیز اهمیت دارد، زیرا استاد کمک‌رسانی را این طریق می‌تواند رهنمودهای لازم را به گوش نیروهای تلویزیونی و مطبوعاتی آنچه رادیو ناگشتون در سواحه با حوادث شهری مانند سیل، آتش‌سوزی و زلزله انجام داده، تنها اطلاع‌رسانی پس از وقوع بلاهای طبیعی و اظهار تأسف از بروز آنها بوده است.

فلان زلزله به این اندازه شدت داشته، فلان تعداد کشته و مجروح شده‌اند، امداد رسانی آغاز شده و برای کمک به





رادیو، رسانه بعد از بحران

● محمد مهدی لیبی
مدیر طرح و تولید رادیو سلامت

رادیو در زلزله تهران

حاصل اجزاء همدید نقش رسانه را در اطلاع رسانی درباره وقوع زلزله احتمالی تهران، بیشتر بررسی کنیم.

در این نوشته قرار نیست از گسل های فعال و غیرفعال تهران یا از نوع ساخت و ساز و میزان مقاومت ساختمان ها و یا حتی سابقه زلزله در تهران سخن بگوییم. همه این مطالب را بارها شنیده و خوانده‌اید و در حال حاضر نیز تمامی شهروندان تهرانی با اطلاعات پراکنده‌ای که از منابع مختلف کسب کرده‌اند، هر کدام خود را یک کارشناس زلزله می‌دانند و می‌توانند در این باره سخنرانی کنند!

توقعات ما از رسانه‌ای مانند رادیو باید معقول، منطقی و واقعی باشد. انتظار نداشته باشیم هنگام وقوع زلزله یا پس از آن، رادیو معجزه کند یا بحال تمامی مشکلات باشد. رسانه‌ها باید در حد توانایی و کارکردهایشان پاسخگو باشند. متأسفانه همین که دشواری های اقتصادی گریبانگیر اکثریت مردم جامعه می‌شود، این تصور غلط در ذهن بعضی افراد نقش می‌بندد که رادیو و به‌طور کلی رسانه‌ها مسئول این مشکلات هستند و حتی در تماس های تلفنی، از آورده نشدن توقعاتشان گل‌مند می‌شوند.

سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جایگاه خاص خود را دارند اما رادیو در این گونه موارد انحصاری بودن خود را از دست می‌دهد و کارکردی هم سطح یا دیگر رسانه‌ها خواهد داشت. در بحرانی مانند زلزله به علت خروج افراد از محل زندگی، تخریب های کلی و جزئی یا حتی ترس از تخریب منازل، امکان استفاده از رادیو به عنوان رسانه‌ای سبک و در دسترس

توقعات ما از رسانه‌ای مانند

رادیو باید معقول،

منطقی و واقعی باشد. انتظار

نداشته باشیم هنگام وقوع

زلزله یا پس از آن، رادیو

معجزه کند یا بحال تمامی

مشکلات باشد.

امکان پذیر است. لذا نقش رادیو را باید در لحظات اولیه وقوع فاجعه‌ای مانند زلزله، بسیار جدی تلقی کرد.

کارکردهای متعدد رادیو در جهان امروزی حداقل بر خواننده‌های این نوشتار پوشیده نیست. البته در این میان، گروهی آنچنان اهمیت رسانه رادیو را پررنگ نشان داده‌اند که گویی رادیو بحال تمامی مشکلات و برترین رسانه جهان امروزی است و از آن طرف دیدگاه دیگری، رادیو و کارکردهایش را متعلق به دنیای گذشته می‌دانند و معتقد است در عصر ماهواره، اینترنت و تلویزیون، دیگر جایی برای رادیو نیست و این رسانه باید به زحمت خود را در میان رسانه‌های دیگر جای بدهد. اجازه دهید نه آنقدر خوش‌بین باشیم و نه این قدر بدبین. رادیو بعضی از کارکردهایش را از دست داده است و این اصلی مورد قبول در عالم رسانه‌هاست. اما هنوز در بعضی موارد کارکردهایی دارد که ما گمان نمی‌توانیم به سایر رسانه‌ها واگذار شوند. به عبارت دیگر، این کارکردها منحصرأ به رادیو مربوط می‌شوند که یکی از این انحصارات ویژه، حضور رادیو در بحران‌هاست.

در کشور ما از میان دهها حادثه طبیعی، زلزله از اهمیت بیشتری برخوردار است و وقوع زلزله‌ای قوی در شهرهای بزرگ حران‌ساز خواهد بود. اگرچه بحران‌های



درحالی که نقش رسانه تنها اطلاع رسانی است و نباید از آن توقع بیشتری داشته باشیم.

در هنگام وقوع زلزله، رسانه‌ها تأثیر فوق‌العاده‌ای نخواهند داشت و این واقعیتی است که باید بپذیریم. رسانه‌ها می‌توانند قیبل از وقوع یک فاجعه انسانی اطلاع رسانی مفید را انجام داده، آگاهی‌های عمومی را ارتقا دهند، اما تأثیر این اطلاعات نیز چندان زیاد نخواهد بود. پس از وقوع زلزله رسانه تنها یک کارکرد خواهد داشت و آن «آرامش‌بخشی» در افرادی است که بیش از همه چیز به آن نیازمند هستند. در کشور ما تجربه‌های تلخی در این باره اتفاق افتاده است. در زلزله بم زمان چندانی نگذشت که تمامی اطلاع‌رسانی‌ها، بانک‌ها و مراکز تجاری غارت شدند. آنان که از این فاجعه جان به در برده بودند، خود را در معرض نابودی می‌دیدند، لذا ارزش‌های اخلاقی و انسانی که در زمان‌های معمول مورد احترام و توجه بود در چنین زمانی بسیار کم‌رنگ شد که در این فضای آلوده، رسانه نقش چندانی نداشت، اگر تقسیم-

قرار دهند، اما میزان سودمندی این اطلاعات و درصد تأثیر آن به عوامل متعددی بستگی دارد، مثلاً مقاومت سازی بناها یا برنامه‌سازی حمل‌شدنی نیست، بلکه عامل اقتصادی مهم‌ترین نقش را در این زمینه ایفا می‌کند.

در بازگشت به منتقدان مطالبات اطلاع‌رسانی قابل توجه بود و حتی یقین‌های تهران از فروش ناگهانی باتری‌های خود متعجب شده بودند. اصل مهمی در روان‌شناسی وجود دارد

متأسفانه همین که دشواری‌های اقتصادی گریبان گیر اکثریت مردم جامعه می‌شود، این تصور غلط در ذهن بعضی افراد نقش می‌بندد که رادیو و رسانه به طور کلی مسئول این مشکلات است و حتی در تماس‌های تلفنی، از برآوردن شدن توقعاتشان گله‌مند می‌شوند. درحالی که نقش رسانه تنها اطلاع‌رسانی است و نباید از آن توقع بیشتری داشته باشیم.

که به آن KAP^(۱) می‌گویند. در این اصل بحث بر این است که ابتدا باید دانش یک موضوع را ایجاد نمود سپس این دانش را به نگرش تبدیل کرد و بالاخره دست به عمل زد تا به نتیجه رسید مثلاً تمامی کسانی که سیگار می‌کشند، تا حد زیادی دانش لازم را دارند اما این دانش در بعضی افراد به نگرش تبدیل نشده و در بعضی دیگر به مرحله عمل نرسیده است. رسانه‌ها و از جمله رادیو باید در این راه گام بردارند و سعی کنند دانش و اطلاعات مربوط به زلزله را به نگرش افراد تبدیل کنند و آنها را تا مرحله عمل پیش ببرند. در این صورت رسانه‌ها وظایف خود را انجام داده‌اند و تنها در این حالت است که رادیو به عنوان تنها رسانه مفید و مؤثر پس از زلزله می‌تواند به نقش آرامش‌بخشی خود بپردازد و این کار چندان دشواری نیست به شرطی که مخاطبان ما در همان شرایطی باشند که ما تصور آن را داریم.

پاروری:

1- Knowledge Attitude Practice

لذا ممکن است مخاطبان برنامه‌ها با شنیدن این گونه توصیه‌های جذاب تنها نیشنندی تلخ بزنند، اما در کنار این واقعیت نگران‌کننده، امیدواری‌هایی هم وجود دارد و آن رعایت برخی اصول است که تا حدی می‌تواند تلفات و خسارات و طبع را کاهش دهد و این همان کاری است که رسانه‌ها

اگر تقسیم‌بندی مناسبی از وظایف اداره‌ها و نهادهای مسئول در هنگام وقوع زلزله داشته باشیم، سهم رسانه به طور کلی و سهم رادیو به شکل خاص در اولویت‌های نخست نخواهد بود. تأثیر رسانه، تنها ایجاد آرامش نسبی در افراد برای کنترل وضعیت موجود و جلوگیری از وخیم‌تر شدن آن است.

بندی مناسبی از وظایف اداره‌ها و نهادهای مسئول در هنگام وقوع زلزله داشته باشیم، سهم رسانه به طور کلی و سهم رادیو به شکل خاص در اولویت‌های نخست نخواهد بود. تنها ایجاد آرامش نسبی در افراد برای کنترل وضعیت موجود و جلوگیری از وخیم‌تر شدن آن است. رسانه‌ها قیبل از وقوع زلزله می‌توانند اطلاعات مفیدی را در اختیار مخاطبان خود

می‌توانند انجام دهند. قبل از وقوع زلزله، نقش رسانه‌هایی مثل تلویزیون به مراتب بیشتر از رادیو است، اما از آنجایی که وقوع فاجعه اهمیت خود را بی‌کافی کند، لذا رادیو را باید رسانه بعد از فاجعه نامید و تمامی جهت‌گیری‌های برنامه‌سازی در بحران‌ها را نیز باید به سوی همین هدف سوق داد. در زلزله روز جمعه - ۸ خرداد ۱۳۸۳ - تعداد کسانی که با رادیوهای ترازینتوری





زلزله

رادیو

مردم

ویدیو با بحران

زلزله پدیده‌ای آشنا اما هولناک برای ما ایرانیان است. پدیده‌ای که اگر برای آن چاره‌ای نیندیشیم و با پیامدهایش مقابله نکنیم، همچنان شومی خود را در ابعاد مختلف انسانی، اجتماعی، روانی و اقتصادی بر ما تحمیل خواهد کرد.

اما نقش رسانه‌ای مانند رادیو در کمک به مقابله با رخداد زلزله که سبب پدید آبی وضعیت بحرانی در ابعاد مختلف می‌شود چیست؟

- آیا رادیو در گذشته تجربه مقابله با بحران‌ها را داشته است؟

- آیا رادیو می‌تواند راه‌های مؤثری را برای پیشگیری و کاهش تلفات و خسارات زلزله ارائه کند؟

اگر چنین است، این راه‌ها کدامند؟

این مقاله به اختصار در صدد پاسخ گویی به این مجموعه پرسش‌هاست.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

● ناصر عابدینی

تهیه‌کننده و سردبیر رادیو جوان

زلزله، سیل، توفان، اجتماعی (مانند جنگ، اعتصاب‌ها) و یا فردی (مانند بیماری‌ها جسمی یا روانی) باشند.

سابقه رادیو در مقابله با بحران

رادیو در طی هشت سال دفاع مقدس تجربه‌های گسترده‌ای را در زمینه

بوتیلت‌ها و ضعف‌ها، از طرفی و جامعه طلب می‌شود. در واقع بحران عاملی تنش‌زا برای فرد و اجتماع است و سبب می‌شود که روند طبیعی گذشته، دچار اختلال شود و افراد نتوانند به مانند قبل اندیشه و عمل کنند. البته بحران‌ها می‌توانند طبیعی (مانند

تعریف بحران

هنگامی که نظم و هماهنگی یک سامانه (سازمان یا اجتماع) در اثر عامل یا عواملی درونی یا بیرونی درهم ریزد یا پدیده‌ای به نام بحران، رویه رو شده‌ایم. به هنگام وقوع بحران، توان آسایش‌بخش، تصمیم‌گیری و واکنش مناسب با توجه

بحران‌های ناشی از جنگ اندوخته است. این رسانه در مدت مذکور توانست به مثابه تنها وسیله قابل دسترسی در هر زمان و مکان، هم برای رزم‌آوران صحنه نبرد اطلاع‌رسان مناسبی باشد و هم در میان مردم، روح حماسه و سلحشوری را زنده نگاه دارد. رادیو همچنین توانست در کارکرد مؤثر دیگر در دوران جنگ داشته باشد.

- اطلاع‌رسانی به هنگام عملیات رزمندگان اسلام، که سبب همدلی میان مردم و رزمندگان می‌شد.
- هشدار به مردم در هنگام حملات هوایی و موشکی و ارائه آموزش‌های لازم به آنها جهت آمادگی برای مقابله با این گونه حملات.

بنابراین رادیو تجربه ارزشمندی را برای مقابله با یک بحران عظیم در کارنامه خود ثبت کرده است.

اما بحران‌های ناشی از زلزله و جنگ از جهت ماهیت بسیار با هم متفاوتند. شاید مهم‌ترین تفاوت آنها در مدت زمان وقوعشان باشد. زلزله معمولاً در چند ثانیه اتفاق می‌افتد درحالی‌که جنگ می‌تواند سال‌ها به طول انجامد.

بنابراین در رخداد زلزله، ما با مسئله‌ای به نام «زمان» و با بهتر بگوییم «بی‌زمانی» روبه‌رو هستیم که حتی به علت اندک بودن این مدت بسیاری از مردم فرصت نمی‌کنند آنچه را که اتفاق افتاده است، درک کنند و فقط پس از وقوع حادثه است که در می‌یابند چه شده است! از این رو زلزله یکی از جدی‌ترین بحران‌های طبیعی است که برای مقابله با آن و پیامدهایش بایستی سازمان‌های مختلفی هماهنگ با هم باشند تا بتوانند بهترین برنامه‌ریزی‌ها را در این زمینه انجام دهند.

نقش مهم رادیو

رادیو برای مقابله با آسیب‌های ناشی از زلزله دو نقش مهم را می‌تواند ایفا کند:
- ارائه آموزش‌های همگانی مستمر به

مردم قبل از وقوع زلزله

- ارائه برنامه‌های ویژه در هنگام وقوع زلزله.

در مورد نقش اول، رادیو می‌تواند در طول سال، با ارائه برنامه‌هایی - به‌ویژه از زبان کارشناسان حوزه‌های مختلف - به امر آموزش همگانی همت کند و بدین‌سان مردم را برای مقابله با بحران احتمالی آماده کند.

در مورد نقش دوم، در هنگام وقوع زلزله، رادیو می‌تواند با اطلاع‌رسانی دقیق و به‌موقع که شامل شماری از مشخصه‌هایی است که در ادامه به آنها اشاره خواهد شد، تلفات انسانی و خسارت‌های مادی را به حداقل برساند.

تشکیل گروه برنامه‌ساز ویژه زلزله

آنچه اساسی‌ترین کوشش‌ها در مسیر زلزله‌خیزترین کشورها محسوب می‌شود باید رادیو به‌مثابه وسیله‌ای که ویژگی‌های خاص خود را ندارد و از حیث «توزان» و همگانی و همه‌جانبه‌همه‌وقت در دسترس است، گروه ویژه‌ای را برای برنامه‌سازی در روزهای عادی و در مواقع بحرانی در اختیار داشته باشد؛ این گروه ویژه بایستی متشکل از چند طیف مجرب باشد و در مواقعی که زلزله رخ می‌دهد این گروه‌ها را تشکیل

دهد.

گروه گوینده‌ها

این گروه بایست از ورزیده‌ترین و خوش‌بیان‌ترین گوینده‌هایی باشد که در وضعت بحرانی تجربه‌گاری زیادی کسب کرده باشند.

گروه نویسنده‌ها

این گروه بایستی برای ارائه متن‌های مناسب آمادگی داشته باشند. البته متن‌ها باید حداقل این ویژگی‌ها را داشته باشند:
- کوتاه و به دور از پیچیدگی‌های کلامی باشند

- از دادن پیام‌های امیدبخش واهی و به دور از واقعیت پرهیز شود
- از تسلیت گفتن‌های مکرر و ابراز

در رخداد زلزله، ما با مسئله‌ای به نام «زمان» و با بهتر بگوییم

«بی‌زمانی» روبه‌رو هستیم که حتی به علت اندک بودن این

مدت بسیاری از مردم فرصت نمی‌کنند آنچه را که اتفاق

افتاده است، درک کنند و فقط پس از وقوع حادثه است که در

می‌یابند چه شده است! از این رو زلزله یکی از جدی‌ترین

بحران‌های طبیعی است که برای مقابله با آن و پیامدهایش

بایستی سازمان‌های مختلفی هماهنگ با هم باشند تا بتوانند

بهترین برنامه‌ریزی‌ها را در این زمینه انجام دهند.

حس همدردی‌های تصنعی خودداری شود - با تصحیح مرثیه گزارش‌ها در بخش‌هایی که به متن‌ها مربوط است و تکمیل‌تسریع آنها صداقت بیانی کلام، حفظ شود.

گروه تهیه‌کننده‌ها

این گروه بایستی از خلاق‌ترین و با ذوق‌ترین تهیه‌کننده‌هایی تشکیل شود که دارای قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب سریع باشند.

گروه صدابرداران

این گروه با کمک به مجموعه ذکر شده

بتوانند نمود بیرونی رادپو را که همان صداست به زیباترین شکل ممکن به گوش شنونده برسانند.

گروه ارتباطات

این گروه با داشتن اعتمادیه نفس بسیار بالا با سازمان های مربوطه و گزارشگران ویژه در تماس باشند.

گزارشگران ویژه

هر چند گزارشگران در زیر مجموعه این

کاری زمان‌بر و شاید غیرممکن است، نداشته باشند.

استودیو خاص

نکته مهم در مورد گروه ویژه برنامه‌ساز ویژه برای مقابله با بحران ناشی از زلزله آن است که ساختمان‌های استودیوی (تولید-پخش) در برابر لرزه‌ها مقاوم باشند و گروه فعال در آنها از زیر آوارماندن در هنگام زلزله و اعمه‌ای نداشته باشند.

رادپو با تشکیل گروه ویژه برنامه‌سازی که در ارتباط مستمر با

مراکز علمی و دانشگاهی، سنادهای غیرمترقبه،

شهرداری، آتش نشانی، هلال احمر، نیروی انتظامی و شمار

دیگری از سازمان‌ها است و با ارائه برنامه‌های دائمی و با در

اختیار گرفتن شبکه مرتبطی از گزارشگران افتخاری آموزش

دیده و دیگر افراد ورزیده رادپویی می‌تواند نقش بسیار

مهمی را در مقابل بحران آسیب‌زای زلزله ایفا کند.

گروه ویژه برنامه‌ساز جای دارند، اما به علت نقش بسیار مهم آنان در این وضعیت باید بخش جداگانه‌ای را برای آنان در نظر گرفت. آنچه مسلم است این است که رادپو گزارشگران معدودی را در اختیار دارد که هر یک در بخش‌های مختلف شبکه‌های رادپویی مشغولند. آیا به راستی این تعداد از گزارشگران به هنگام وقوع زلزله می‌توانند کارایی داشته باشند؟ و آیا اگر کارایی داشته باشند به موقع می‌توان از آنها استفاده کرد؟

شاید بهترین شفره برای بخش گزارشگری برنامه‌های ویژه زلزله، تربیت و آموزش تعداد زیادی «گزارشگر افتخاری» در سراسر کشور باشد؛ زیرا در زمان وقوع بحران مراکز رادپویی را قادر خواهد ساخت تا با بهره‌گیری از وسایل ارتباطی مجهزی که در اختیار دارند از اطلاع‌رسانی دقیق آنان بهره‌مند شوند و دیگر نیازی به ارسال گزارشگر به مناطق حادثه دیده که

نتیجه

به راستی توصیه‌های ایمنی را باید جدی بگیریم؛ به غیر از حوادث طبیعی مانند سیل و توفان که هر از چندیدی به بخش‌هایی از کشورمان آسیب می‌رسانند زلزله یکی از مخرب‌ترین و هولناک‌ترین حوادث در ایران است که باید هر یک از دست‌اندرکاران و مسئولان به سهم خود درباره آن چاره‌اندیشی کنند.

همچنان که در زلزله اخیر (جمعه ۸ خرداد) دیدیم، بسیاری از مردمی که پس از وقوع زلزله به خیابان‌ها و کوچه‌ها هجوم آوردند بودند رادپویی کوچکی در دست داشتند و بسیاری دیگر نیز در خودروهای خودبه رادپو گوش سپرده بودند تا در این باره خبری بشنوند، این امر پیمانگی انتظار زیاد مردم، از رسانه‌ای است که در دسترس است و در چنین مواقعی می‌تواند آنها را یاری کند.

رادپو با تشکیل گروه ویژه برنامه‌سازی که در ارتباط مستمر با مراکز علمی و دانشگاهی، سنادهای غیرمترقبه، شهرداری، آتش نشانی، هلال احمر، نیروی انتظامی و شمار دیگری از سازمان‌هاست و با ارائه برنامه‌های دائمی (حداقل هفتگی در بهترین ساعت‌ها) و با در اختیار گرفتن شبکه مرتبطی از گزارشگران افتخاری آموزش دیده و دیگر افراد ورزیده رادپویی (در بخش گویندگی، تهیه‌کنندگی، نویسندگی، صدایرادی، هماهنگی و ارتباطات) می‌تواند نقش بسیار مهمی را در مقابل بحران آسیب‌زای زلزله (هجمه در بخش آموزش‌های همگانی و هم در بخش اطلاع‌رسانی و ایجاد هماهنگی‌های لازم بین مردم و ارکان‌ها) ایفا کند.



برنامه‌های برگزاری مانور

هنگامی که از وقوع زلزله در یکی از نقاط کشورمان مدتی بگذرد، بیشتر مردم فراموش می‌کنند که احتمال وقوع زلزله واقعی وجود دارد. همین مسئله سبب می‌شود که از حالت آمادگی لازم برای مقابله با چنین بحرانی کاسته شود.

همچنان که در مذاوس سراسر کشور هر از چندیدی مانور مقابل بحران زلزله برگزار می‌شود، رادپو نیز می‌تواند در برنامه‌های ویژه و منبسط (در صورتی که خود را از قبیل زلزله را فراموش نکرده باشد) چنین مانورهایی را به شکل آزمایش و با حضور کارشناسان خبره اجرا کنند. حضور کارشناسان در این گونه برنامه‌ها سبب می‌شود که شنونده‌ها، توصیه‌ها و راهنمایی‌ها را جدی‌تر بگیرند. به این ترتیب رادپو همواره مردم را برای مقابله با زلزله تا حدودی آماده نگه می‌دارد.



رسانه بحران يا بحران ساز

● ابراهيم صابري نژاد
دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت رسانه و تهیه کننده راديو فرهنگ

بحران چه هنگامی است و مأموریت راديو از چه زمانی آغاز می شود؟ در پاسخ باید گفت بحران موقعیتی است که نظم و ترتیب معمول به هم می خورد، آشفتگی در همه جا به وجود می آید و خدمات دهی عمومی مختل می شود، با نگاهی به گذشته متوجه خواهیم شد که این نشانه ها در دو شرایط متفاوت به وجود می آیند؛ اول به گونه ای که مصطلح است محصول خشم طبیعت است و دیگری تغییر ناگهانی اوضاع سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ناشی از شورش هاد کوبناها و انقلاب های آزادی بخش.

درباره دسته اول با توجه به آموخته های دینی و مذهبی و بهره گیری از آیات و روایات نمی توان حوادث را کاملاً غیر مترقبه و اتفاقی فرض کرد. در تعالیم دین مبین اسلام همه چیز بر اساس نظم استوار شده است. پس بدون شک به هم ریختن این نظم هم متأثر از علل و دلایلی است. شاهد گواه تاریخی در این زمینه حادث شدن کسوف به هنگام درگذشت فرزند رسول گرامی اسلام است. بر اساس روایات درحالی که بسیاری از مسلمانان و حتی کفار و منافقان به شدت تحت تأثیر این رخداد قرار گرفته بودند و تصور می کردند خورشید در سوگ فرزند پیامبر اکرم (ص) انزلیک شده است. اما این تصور از طرف پیامبر مردود اعلام شد و ایشان فرمودند خورشید تحت تأثیر نظم خاص دچار گرفتگی شده است.

مطالعه درباره حوادثی چون زلزله، سیل و یا توفان و اعتقاد به نظم و ترتیب، دقیقاً با نظر توانایی جلوگیری از آنها توسط انسان نیست.

به هر حال انسان با بهره گیری از علوم و فنون گوناگون (همان علومى که پیامبر گرامی اسلام و همه اولیاء به فراگیری آن امر کرده اند) و روزبه روز توانا تر خواهد شد؛ با این همه اگر کسی نسبتاً دقیق درباره چگونگی وقوع حادثه ای چون زلزله، اطلاع از محدوده و زمان وقوع آن، مدت و میزان لرزش و... ما را در مقابل آن مقاوم تر خواهد ساخت و به این ترتیب درصد تلفات و آسیب ها کمتر خواهد شد. همان گونه که در ماه های اخیر از رسانه ها دیدیم و شنیدیم که در زلین زلزله برابر هشت ریشتر تلفات جانی و مالی محدودی بر جای گذاشت.

ما با هر دیدگاه و عقیده ای باید بپذیریم کشورمان جزء ۱۰ کشور زلزله خیز



جهان است. علاوه بر این، همگان از متخصصان داخلی و خارجی شنیده‌ام که پایتخت گسترده و پرجمعیت ما تهران- هم از جمله شهرهای مورد تهدید زلزله است. به خاطر داشته باشیم که این مسئله خیلی جدی‌تر از مسئله ترافیک تهران است. درباره ترافیک تهران متأسفانه نه تنها تدبیری اساسی اندیشیده نشده است، بلکه سال به سال به عمق بحران افزوده می‌شود. اکنون دیگر همگان سرنوشت را به خوبی پیش‌بینی می‌کنند. همه می‌گویند چند سال دیگر تهران به پارکینگ بزرگ اتومبیل تبدیل خواهد شد. وقتی معاون محترم فرماندهی نیروی انتظامی کشور به‌وضوح اعلام می‌کند در سال ۱۳۷۶ گنجایش خیابان‌ها و بزرگراه‌های تهران از نظر استاندارد جهانی تکمیل شده و پس از آن هر چه خودرو تولید شده و در سطح شهر و خیابان به حرکت در آمده‌اند بیشتر از حد استاندارد بوده‌اند، پس نتیجه کاملاً روشن است.

و اما زلزله

درباره مقاومت‌سازی ساختمان‌ها به‌خصوص اماکن حساسی چون بیمارستان‌ها، پایگاه‌های آتش‌نشانی، پایگاه‌های امداد رسانی و... به‌طور حتم مطالعات فراوانی از سوی مسئولان و متولیان امر انجام می‌گیرد. اما موضوع مورد توجه در این گفتار، فعالیت‌های رسانی‌ای و به‌طور خاص رادیویی است که باید در این زمینه انجام گیرد.

آیا رادیو که بارها به‌عنوان رسانه بحران معرفی شده، در چنین شرایطی کارساز بوده است؟ زلزله چند هفته اخیر صحنه آزمایشی بود که به عقیده نگارنده، رادیو و برنامه‌سازان در طی آن خیلی موفق عمل نکردند.

در زلزله اخیر خیلی از برنامه‌ها، خود استرس‌زا بودند. آشفتگی، هرج و مرج و سرسبمگی در اتاق فرمان و استودیوهای

بخش، به‌راحتی برای شنونده‌های خاص رادیو روشن بود. قطع و وصل برنامه، بخش قطعات موسیقی، سرود و تصنیف به مدت طولانی در شبکه‌هایی که در آن هنگام برنامه زنده بخش می‌کردند به گونه‌ای شانه خالی کردن از مأموریت رسانه‌ای بود. ضمن اینکه در شبکه‌هایی که برنامه تولیدی بخش می‌کردند نیز به گونه‌ای دیگر اعمال و کولاه‌ی در وظیفه حرفه‌ای صورت گرفت. اگرچه شبکه‌های عمومی با مخاطب عام می‌بایست گسترده‌تر عمل می‌کردند، اما این توجیه مناسبی برای شبکه‌های

زلزله چند هفته اخیر صحنه آزمایشی بود که به عقیده نگارنده، رادیو و برنامه‌سازان در طی آن خیلی موفق عمل نکردند.

تخصصی نیست که اصلاً به‌جای برنامه‌ساز و خبرنگار زلزله که در محدوده گسترده‌ای به‌وسعت چند استان به‌واقع پیوسته، اشاره‌ای نکند. مگر شبکه‌هایی چون رادیو ورزش، رادیو فرهنگ و رادیو صنعتی-قده در این محدوده جغرافیایی مخاطب ندارند و مگر فکر خیالی احساس ورزشکاران، فرهنگ‌دستان و... تحت تأثیر زلزله قرار نگرفته بود که برنامه‌سازان بدون توجه به حادثه به برنامه‌سازی معمول خود ادامه دادند؟

در اینجا اصلاً قصد مزاحزه برنامه‌ساز گروه‌ها یا شبکه‌های رادیویی، قضایات دربار، عملکرد برنامه‌های مذکور در حوصله این گفتار نیست اما چیزی که می‌توان به‌وضوح دید این است که دو عامل در عملکرد ضعیف برنامه‌ها مؤثر بودند، اول، بی‌توجهی یا کم‌توجهی به

وظیفه رسانه‌ای است؛ به این معنی که برنامه‌ساز نباید در چنین مواقعی به گونه‌ای دچار اضطراب و هیجان شود که آن را به مخاطبان منتقل کند. او باید با اطلاع‌رسانی توأم با آرامش بخشی در خدمت مردم باشد. به‌خاطر داشته باشیم که در این مواقع شنونده‌های بی‌شماری به رسانه رادیو پناه می‌برند و برنامه‌ساز باید با عملکرد خوب خود اعتبار و آبروی رسانه را حفظ کند.

متأسفانه در حادثه زلزله ۸ خرداد، تعداد زیادی از برنامه‌سازان محل استودیو در ترک کرده بودند. در چنین مواقعی ناخودآگاه به یاد جوادگران دفاع مقدس می‌افتیم؛ همان‌ها که به‌عنوان سنگ‌سازان بی‌سنگ شهرت یافتند؛ کسانی که در زیر آماج گلوله‌های دشمن برای رزمندگان ایستاد خاکریزی می‌ساختند و این درحالی بود که خود هیچ پناهگاهی نداشتند. اما اکنون که در شرایط عادی به‌سر می‌بریم، لازم است به استحکام و مقاومت استودیویی بخش توجه کنیم. در واقع مقاومت استودیوهای بخش رادیو به اندازه اهمیت مقاومت بیمارستان‌ها و پایگاه‌های آتش‌نشانی ضروری است. علاوه بر این، لازم است برنامه‌سازان هم از میزان مقاومت ساختمان بخش مطلع شوند تا با احساس امنیت بیشتری برنامه‌سازی کنند. آموزش، در شرایط عادی نقش اساسی و تعیین‌کننده‌ای دارد. آموزش باید به گونه‌ای باشد که مردم دچار سردرگمی، اضطراب نشوند. در موارد گذشته، متأسفانه تعداد زیادی از مردم به‌واقع گمنامی داشتند چه باید بکنند. با این همه آموزش برای دست‌اندرکاران رسانه از جمله مدیران بخش، تهیه‌کننده‌ها، سربهریان و گوینده‌ها بسیار ضروری است. برنامه‌ساز رادیو نباید خیلی گرفتار اضطراب و فشار روحی و روانی شود، در این صورت ضمن اینکه در خدمت مخاطب نخواهد بود هیجانات خود را نیز

متنقل خواهد کرد. شایان ذکر است بسیاری از هیجانات ناشی از ضعف تصمیم‌گیری است که در ادامه به آن اشاره خواهد شد.

در استودیوهای بخش رادیو لازم است، جعبه‌ای مانند جعبه کمک‌های اولیه که در مکان‌های عمومی، ادارها و منازل وجود دارد، برای مواقع اضطراری در نظر گرفته شود. که متن‌های مناسب، موسیقی و پیام‌های آرام‌بخش آماده و ضبط شده و دیگر مواد برنامه‌ای را به‌طور منظم در آن تعبیه کرد.

برای تهیه یک برنامه رادیویی مناسب و تأثیرگذار، چند عامل باید لحاظ شود. این عوامل عبارتند از: فرستنده، گیرنده، وسایل و روش‌های ارتباطی و پیام، اطلاع و آگاهی از ویژگی‌های موارد یاد شده، برنامه‌سازی را توانا تر خواهد ساخت.

در موقعیت‌ها و شرایطی چون زلزله که وضعیت مخاطب تغییر کرده، برنامه‌سازی باید با بهره‌گیری از ویژگی‌های متفاوت پذیرنده، رسانه، پیام مناسب و در خور به مخاطب بدهد. آگاهی او حال و هوای مخاطب در چنین شرایطی برنامه را متناسب تر خواهد کرد. مخاطب در چنین موقعیتی هیجان‌زده و احساساتی است. ضربان قلبش به شدت می‌زند و احساس ترس و دلهره بر او مستولی شده است. او مرگ را در چنددقیقه حس کرده از این رو به خداوند جهان آفرین پناه می‌برد و سعی می‌کند بر هیجان‌ها غالب شود. او فقط منتظر خبر است. می‌خواهد بداند آیا این بحران تمام شده یا همچنان ادامه دارد. پس لزوماً نمی‌تواند به گونه‌ای اتفاق می‌افتد. شدت زلزله چه میزان بوده و چه مناطقی را تحت تأثیر قرار داده است. مردمی که در محدوده وقوع زلزله نبوده‌اند هم منتظر آخرین خبرها هستند؛ دان اطلاعاتی از جمله میزان تلفات جانی و مالی و تیرازه‌های مراکز امدادرسانی، و وظیفه رسانه بحران است.

با تغییر حال و هوای مخاطب، ادامه برنامه‌سازی معمول رادیو اشتباه و

ناجاست. کاملاً روشن است که برنامه‌ها را برای استفاده مخاطبان تهیه و تدارک می‌بینیم. وقتی بخش زیادی از مخاطبان ما درگیر موضوع زلزله هستند، بدون شک برنامه روزانه و عادی ما شونده‌ای نخواهد داشت.

رادیو در زمان وقوع زلزله چه در حال بخش برنامه تولیدی باشد و چه به‌طور زنده برنامه داشته باشد، در کوتاه‌ترین زمان ممکن باید اطلاعاتی درباره زلزله بیان کند. البته این موضوع با توجه به وسعت و عمق

در استودیوهای بخش رادیو

لازم است، جعبه‌ای مانند

جعبه کمک‌های اولیه که در

مکان‌های عمومی، ادارها و

منازل وجود دارد، برای مواقع

اضطراری در نظر گرفته

شود. که متن‌های مناسب،

موسیقی و پیام‌های

آرام‌بخش آماده و ضبط‌شده

و دیگر مواد برنامه‌ای را

به‌طور منظم در آن تعبیه

کرد.

فاجعه متفاوت است؛ هرچه شدت زلزله بیشتر باشد، به همان ترتیب فعالیت‌های برنامه‌سازی گسترش می‌یابد. پس روشن است که زلزله با شدت کم و کمترین خسارت هم باعث قطع برنامه‌ها نخواهد شد.

آموزش استواری ستاران جهشتی تصمیم‌گیری صحیح در چنین مقطعی بسیار ضروری است. ضمن اینکه مدیران و مسئولان نیز در این شرایط باید خیلی زود با استودیوی بخش تماس بگیرند و تهیه‌کننده‌ها را در تصمیم‌گیری یاری دهند.

وقتی شدت حادثه به گونه‌ای بود که برنامه‌سازی تصمیم گرفت روال عادی را قطع کند، باید ضمن مراجعه به جعبه‌ای که ذکر شد، مواد اولیه برنامه‌سازی اضطراری به کار گیرد. برنامه جایگزین باید برنامه‌ای گزارشش با هدف اطلاع‌رسانی باشد. به‌همین منظور لازم است گزارشگران و افراد خبره به‌سرعت به کار گرفته شوند تا از محل حادثه و چگونگی امدادرسانی گزارش تهیه کنند. در چنین موقعیتی رادیو باید در خدمت امدادرسانی باشد.

نکته‌ای که هرگز نباید فراموش شود و بارها هم ذکر شد اینکه برنامه‌سازی رادیو نباید هیجان و استرس مخاطبان را افزایش دهد، به‌خصوص برای آن دسته از خانواده‌هایی که در محل وقوع حادثه نبوده‌اند. ولی به شدت نگران سلامتی اقوام، خویشان و به‌طور کلی هم‌وطنان خود هستند.

توجه‌دادن مخاطب به اشتقاقات امیدبخش و تسکین‌دهنده مذهبی، نقل آیات و روایات، پادآوری نواذ آیات و بهره‌گیری از کلام کارشناسی در این خصوص از جمله مواردی است که برنامه‌سازی باید به آن توجه کند. ضمن اینکه چنین بخش‌هایی باید خیلی کوتاه ارائه شوند؛ چون در چنین شرایطی شنونده حال و هوای همیشگی را ندارد و خیلی زود از کلام طولانی خسته خواهد شد. ارتباط مستقیم و مداوم با مراکز امدادرسانی انعکاس نیازهای آنها از جمله اعلام نیاز به گروه‌های مختلف خونی (بسیار ضروری است و مورد توجه مخاطب قرار خواهد گرفت.

در پایان باید یادآوری کرد در شرایطی که به‌طور معمول با اختلالات زیادی در زمینه ارتباطات تلفنی، سیستم آب و برق و... مواجهیم، رادیو تقریباً یگانه رسانه تأثیرگذار خواهد بود.



رادیو و حوادث ناگوار طبیعی

● محمد جعفر نوروزی شاد
تهیه کننده رادیو تبریز

روز جمعه بعد از وقوع زلزله
با ارضای تلفن ۱۱۸ تماس گرفتیم و از
آنها پرسیدیم که بیشترین تماس مردم
با آنها در زمان وقوع زلزله برای
گرفتن شماره چه نهادی بوده است.
جواب آنها جالب بود:
صدا و سیما

روزنامه شرق، ۸۳/۳/۱۲، صفحه اول

هنگام بروز بحران‌های ناشی از حوادث طبیعی، ایجاد همبستگی و آرامش بین آحاد جامعه محتاج رسانه‌ای همه‌گیر، سریع و سهل الوصول است و رادیو به علت دارا بودن این ویژگی‌ها در شرایط بحرانی کارکردی به مراتب بیشتر از کارکرد سایر رسانه‌ها دارد. هنگام بروز بحران‌های ناشی از رخدادهای طبیعی، مردم به اطلاعات و اخبار رادیو استناد می‌کنند، حتی شایعه پراکنان نیز منبع شایعات خود را رادیو معرفی می‌کنند. زلزله روز جمعه، ۸ خرداد که مناطق بسیاری را در نیمه شمالی کشور تحت تأثیر قرار داد، بار دیگر جلگه ازنه‌دو رادیو را به همگان یادآوری کرد. به جرئت می‌توان ادعا کرد تمام خانواده‌هایی که جمعه شب را در بوستان‌ها و پارک‌ها سپری کردند، حداقل یک رادیوی جیبی کوچک همراهِ خود داشتند.

هر چند که تا ساعت‌ها پس از اولین لرزه، رادیو در انتقال آخرین اطلاعات و اخبار، موفق عمل کرد - به طوری که تمام شبکه‌های رادیویی به سرعت خود را با این موضوع وفق داد، به‌اشکال مختلف به‌طرح آن پرداختند - اما از آنجایی که مراقبت از محیط اجتماعی و پاسخ به نیازهای اطلاعاتی و روانی مردم از وظایف اصلی رادیو در هر زمان و حتی تریب و قیقه رادیو در چنین شرایط ناخوشه‌ای است، این سؤال مطرح می‌شود که دست‌اندرکاران و برنامه‌سازان رادیو چه میزان با برنامه‌سازی در شرایط بحرانی آشنا

هستند و چه اندازه با برنامه‌سازی‌های اصولی می‌توانند به کنترل افکار عمومی بپردازند؟

از آنجا که افکار عمومی در واقع نوعی داورِ درباره حوادث و اتفاقات روز و با حوادث و رخدادهایی است که در آینده روی خواهد داد (داگران، ۱۳) و به این سبب که در شرایط ناخواسته و ناگوار اجتماعی، مردم تمایل به قضاوت‌های متفاوت و غالباً متضاد دارند و به عبارتی بهتر «هنگامی که اشتراک فکری کامل وجود داشته باشد، صحبت از افکار عمومی در میان نیست» حکم فرما کردن وحدت نظر در محتوای برنامه‌ها و نه غالب آنها، کنترل اوضاع را آسان‌تر می‌کند. شاید بهترین رویکرد برنامه‌سازی در چنین شرایطی، رویکرد مبتنی بر نیاز مخاطب باشد؛ زیرا در هنگام بروز یک رخداد ناگوار، نه برنامه‌ساز مجالی برای اندیشیدن به تعالی مخاطب دارد، نه مخاطب حوصله‌ای برای شنیدن تصایح و توصیه‌های یک سویه، بنابراین در شرایطی که مخاطب تلاش می‌کند به اطلاعات و اخبار موثقی در خصوص یک رویداد ناگوار دست یابد و به همین دلیل هم به رادیو پناه می‌آورد، صرف برقراری ارتباط احساسی با او و تلاش در جهت آرام کردن درون ملتهب او نه تنها فایده نیست بلکه بیشتر او را دچار تشویش و نگرانی می‌کند، به نظر می‌رسد برقراری ارتباط مبتنی بر درک شرایط و پاسخ گویی به نیازهای آن مخاطب، مورد مهمی است که نباید از آن غافل شد.

موضوع دیگری که آن را نیز نمی‌توان نادیده انگاشت نقش رادیو در زمینه روشن شدن ابعاد رخداد مورد نظر و جلوگیری از بروز شایعه است. اگر برنامه‌سازان رادیو در شرایط ناگوار اجتماعی بخواهند اطمینان بخش باشند و از

بروز شایعه جلوگیری کنند، باید مطلع باشند تا در انتقال پیام‌های مهم، مخاطب را دچار ابهام نکنند. به نظر می‌رسد دو شرط «اهمیت» و «ابهام» در انتقال شایعه، کم و بیش از رابطه‌ای کمتی برخوردار باشند؛ به صورتی که میزان رواج شایعه در خصوص یک موضوع تقریباً برابر است یا حاصل ضرب اهمیت موضوع در ابهام موضوع. بنابراین اگر ابهام یا اهمیت صفر باشد، شایعه‌ای وجود نخواهد داشت. (آیورث، ۶۵)

هنگام بروز بحران‌های ناشی از رخداد های طبیعی، مردم به اطلاعات و اخبار رادیو استناد می‌کنند، حتی شایعه پراکنان نیز منبع شایعات خود را رادیو معرفی می‌کنند.

پانوجه به پیش‌زمینه ذهنی که افکار عمومی از فاسحه زلزله تم داشت، حتی اگر زلزله روز جمعه در مقیاس پایین‌تر از آنچه اتفاق افتاد نیز رخ می‌داد، از میزان اهمیت آن نزد افکار عمومی کاسته نمی‌شد؛ چون حتی حادثه‌ای نسبتاً ساده و معمولی جریان‌های روان‌شناختی را به همراه دارد که موجب تفاوت کلی میان اهمیت عینی وقایع و ادراک اجتماعی آن‌ها می‌شود. (آیورث، ۳۹)

بنابراین هنگام کمتر، در نقل اطلاعات و اخبار مربوط به این رویداد، به معنای شایعه کمتر پیرامون آن است؛ چنانکه ژودیت لازار نیز در کتاب افکار عمومی می‌نویسد: «ابهام می‌تواند به زایش شایعه کمک کند» (لااله زار، ۹۷)

با این تفاسیر پدیده‌ی است انتخاب رویکردهای هوشمندانه برای برنامه‌سازی در شرایط بحرانی، امری لازم و ضروری است، هر چند این نکته را نیز نباید از نظر دور داشت که برنامه‌ساز تنها با اتکا به تجارب شخصی و سوابق حرفه‌ای خود نمی‌تواند به چنین چالگامی برسد؛ زیرا او حتی در شرایط کاملاً بهنجار نیز با پیچیده‌ترین محصول رسانه‌ای، یعنی «پیام سروکار دارد، حال در شرایط بحرانی که پیچیدگی این محصول به مراتب بیشتر می‌شود، لازم است پرسنامه‌ساز تخصص‌های ویژه دیگری نیز داشته باشد تا به فردی با سواد رسانه‌ای بالا تبدیل شود و بتواند اطلاعات و پیام‌ها را در تمامی اشکال آن و در هر موقعیت ناخواسته‌ای تولید، خلق و با موفقیت به دیگران منتقل کند. برای رسیدن به این هدف، شاید ایجاد دوره‌های آموزشی برای آشناندن با نحوه ساخت برنامه هنگام بروز حوادث ناگوار طبیعی ضروری باشد؛ دوره‌هایی که در آنها برنامه‌سازانی از شبکه‌های مختلف سراسری و استانی حضور یابند تا بیشتر با مباحث جامعه‌شناسی و روان‌شناسی آشنا شده، به مرور قالب‌های مختلف موسیقی و کارگردانها در برنامه‌ها را بیاموزند.

منابع:

- داگران، سید محمد. افکار عمومی و مجازهای سنجش آن.
- آیزوری، آلرد. افکار عمومی و اثر آن در زندگی اجتماعی ترجمه جمال شمیرانی.
- آیورث، گردن و لئوپلستمن. روان‌شناسی شایعه ترجمه ساعد دستی.
- رابرت ک. مرسون. مشکلات اجتماعی و نظریه جامعه‌شناختی ترجمه نوین تولاسی.
- لازار، ژودیت. افکار عمومی ترجمه مرتضی کتبی.



زلزله تهران از شایعه تا واقعیت

● علی رضا امیدوار

زلزله روز جمعه بسیاری از مناطق کشور را لرزاند. بیشتر مردم تحت تأثیر زلزله از منازل خود خارج شده. به مناطق باز و به دور از ساختمان‌های بلند، پناه بردند. نکته جالب این بود که در این میان، افرادی هم دیده می‌شدند که دارای منازل مقاوم بودند. در این مقاله به بررسی برخی اخبار و مطالب پیرامون این حادثه می‌پردازیم.

در تهران چه گذشت

- خبرگزاری‌های خارجی با اختلافی حدود ۱۵ دقیقه پس از زلزله، به نقل از سایت‌های رسمی مراکز بین‌المللی سنجش زمین لرزه، مرکز اصلی وقوع و قدرت زلزله را اعلام کردند. خبرگزاری رویترز در این باره پیش قدم بود. وی بی‌اطلاعی خبرگزاری‌های داخلی از محل حادثه تا ساعتی پس از آن، نگرانی‌های بیشماری ایجاد کرد. همین خبرگزاری‌ها محل دقیق زمین لرزه را به نقل از مؤسسه ژئوفیزیک دانشگاه تهران در ساعت ۱۸:۴۲ (پس از ۱۸:۲۴ (ایران) و ۱۹:۰۳ واحد مرکزی خیر، یعنی با اختلافی بیش از یک ساعت و نیم، اعلام کردند. ایستا در خبر خود از عکس خبرگزاری رویترز و ایوتا هم از عکس یکی از خبرگزاری‌های خارجی استفاده کرد.

- تا ساعتی پس از زلزله، سایت اینترنتی صدوسیمما (احتمالاً به علت مراجعه بیش از حد بازدیدکننده‌ها) قابل دسترسی نبود.

- طبق اعلام مسئولان مرکز اطلاعات تلفن تهران (۱۱۸)، پس از زلزله، تماس گیرنده‌ها بیش از هر جا، شماره تلفن‌های صدوسیمما را درخواست می‌کردند تا از طریق این سازمان، اخبار دقیق را به دست آورند.

- مردمی که به فضای باز آمده بودند، رادیو و ریلی از وسایل ضروری دیگر برداشته و به همراه خود آورده بودند. دیگر صدایی از دستگاه‌های پخش خودروها به گوش نمی‌رسید زیرا این دستگاه‌ها اغلب با نیروی امواج رادیو تنظیم شده و بیش از هر شبکه دیگر، رادیو پیام انتخاب شده بود.

- مغازه‌دارها فروش باتری برای رادیو را بیشتر از آب‌های بسته‌بندی خود را کم اعلام می‌کردند (البته باتری و آب‌هایی که به قصد ذخیره‌سازی جهت مواقع بحرانی خریداری می‌شد).

- در ویلاها، بیشتر نقل قول‌ها از صحبت‌هایی پخش شده رادیو بود. در مواردی ویلاگ نویسندگان تبلیغ می‌کردند تا دیگران هم رادیوی منزل خود را روشن کنند.

- مردم می‌گفتند صدای گوینده‌ها و مجریان رادیو حالت اضطراب داشتند و مجریان آرامش سابق را نداشتند. در حالی که بسیاری منتظر بودند تا از طریق رادیو آرام شده، مطمئن شوند که آشنایان و سایر مردم سالم هستند.

- رادیو زودتر از هر رسانه دیگر در داخل کشور، خبر دقیق قدرت و محل زلزله را اعلام کرد. البته شاید علت این بود که تأخیر بیش از حد برای تأیید خبر توسط منابع داخلی را انجام ندادند. با ذکر منبع خارجی خبر و نقل کرد، البته شبکه خیر نیز تقریباً همزمان با رادیو این خبر را اعلام کرد. باید خاطر نشان کرد که منبع هر دو رسانه با استفاده از اینترنت واحد مرکزی خیر بود.

- در پارک‌ها و فضاهای باز، حتی با گذشت بیش از ۱۶ ساعت از وقوع زلزله و پوشش سایر رسانه‌ها، رادیو همچنان در دست مردم دیده می‌شد و راننده‌های خودروها بیشتر طالب بودند به اجبار رادیو گوش بدهند.

- بازار شایعه بسیار گرم و شایعه‌پراکنان بسیار پرکار بودند.
- به علت تراکم استفاده از سیستم‌های مخابراتی (تلفن‌های ثابت و با همراه) اختلال شدیدی در این مورد به وجود آمد.

نقش رادیو در میان وسایل ارتباط جمعی

دکتر محمدنژاد استاد ارتباطات دانشگاه علامه طباطبائی - در کتاب وسایل ارتباط جمعی می‌گوید:



در رادیو از لحاظ سرعت و مداومت انتشار و همچنین وسعت حوزه انتشار، برترین وسیله ارتباط جمعی است. رادیو وقایع و حوادث را زودتر از مطبوعات و حتی تلویزیون در همه جا پخش می کند... می توان گفت اصالت خاص رادیو در توانایی برقراری رابطه مستقیم شنونده ها با وقایع و حوادث در همان زمان و نهفته است و همین خصیلت است که به رادیو امکان می دهد در انتشار اخبار از وسایل ارتباطی دیگر سبقت گیرد و زودتر از روزنامه و حتی تلویزیون، افراد را از رویدادهای اجتماعی آگاه کند.

قابلیت تحرک فرستنده های رادیویی نیز برای این وسیله ارتباطی نسبت به تلویزیون امتیاز مهمی محسوب می شود؛ زیرا تهیه کننده های برنامه های رادیویی به کمک فرستنده های سیار، به آسانی می توانند جریان وقایع را در همان لحظات وقوع، پخش کنند و در همان حال از طریق مصاحبه با کسانی که در این وقایع شرکت دارند، توجه بیشتر شنونده ها را جلب نمایند.

وظایف صداوسیما در زلزله

در سال های اخیر مباحث بیشماری درخصوص وقوع زلزله شدید در تهران مطرح شده است. رسانه های جمعی و از همه مهم تر صداوسیما در این مباحث نقش ویژه ای برعهده دارند. این نقش ها بیشتر به وقایع فانی رسانه و همچنین جولانی برای رقابت با سایر وسایل ارتباطی بازمی گردد. وظایف صداوسیما را درخصوص زلزله می توان به سه مرحله تقسیم کرد:

- مرحله پیش از وقوع زلزله
- ساعات اولیه وقوع زلزله و مرحله بحران
- مرحله پس از بحران.

رسانه برای هر یک از این سه مرحله باید برنامه داشته باشد. آنچه مشخص است، این است که هیچ رسانه دیگری در وضعیت دوم (بحران) امکان حضور قوی و همپای رادیو را نخواهد داشت و اقبال عموم مردم در ساعات اولیه وقوع زلزله و مدت ها پس از آن به رادیو بست. بنابراین به جهت اختلال های موجود در سیستم های مخابراتی و همچنین ناتوانی وادیهوای خارجی، از گزارش آن و دقیق از حوادث داخل کشور، قطعاً انتخاب مردم یکی از شبکه های صدای جمهوری اسلامی خواهد بود. به همین دلیل، رادیو باید برای مقطع دوم برنامه ویژه ای تدارک ببیند تا در صورت بروز وضعیت بحرانی بتواند با عرضه آن، تأثیر مطلوبی بر نیاز مخاطب خودگذارد. نکته بسیار مهم در این باره این است که در مواقع بحرانی، خصصاً هنگام وقوع زلزله، نمی توان انتظار داشت که عوامل برنامه ساز بدون اضطراب در ساخت برنامه مشارکت کنند. (تقریبی می گویند) واقعاً فردا خود گذشته یا بی احساسی باید پیدا شود که در چنین مواقع خانواده خود را ترک کند و به اجرای برنامه بپردازد البته آنچه ثابت شده است این است که همکاران رادیویی، همگی از سنخ اول هستند.

به همین خاطر پیشنهاد می شود برای این مواقع، پخش برنامه آموزشی، تخریب از محدودده بحران زده و عوامل اجرای برنامه هم از افراد غیربومی انتخاب شوند که اولاً مطمئن باشیم استودیوی پخش برنامه کاملاً سالم مانده، دسترسی به آن برای برنامه ساز امکان پذیر خواهد بود و ثانیاً مجری برنامه و دیگر عوامل، فشار اضطراب کمتری نسبت به مجری و عوامل بومی منطقه بحران زده در صدا و نوع ساخت برنامه خواهند داشت، زیرا مطمئن تر، گزارشگرانی هستند که به مخاطب بسیار میزنند. برای مثال، استقرار استودیوی در شهر قم که قطعاً در هنگام وقوع زلزله در تهران، آسیب نخواهد دید، ضروری می نماید.

برنامه سازی در هنگام زلزله

نکات زیر برای ساخت برنامه در هنگام وقوع زلزله پیشنهاد می شود:

- آماده نمودن سیستم مخابراتی بی سیم مستقل از سیستم مخابراتی موجود با برد بالا و فرستنده های قابل حمل جهت ارسال گزارش های زنده
- آماده نمودن وسیله حمل و نقل برای گزارشگران جهت تردد در مناطق مختلف که برای این منظور موتورسیکلت های کراس پیشنهاد می شود
- در مواقع بحران، مسئولان کمتر به اطلاع رسانی می پردازند؛ زیرا این امر مستلزم ایجاد وقفه در کار اصلی ایشان خواهد بود. پس بهتر است



تعدادی گزارشگر و خبرنگار ورزیده برای این امر آموزش ببینند که با مراجعه به سازمان‌ها و دستگاه‌های دخیل در بحران، اخبار دقیق را جهت پخش، تهیه نمایند. کلیه شبکه‌ها، برنامه‌ای واحد پخش کنند (حداقلی در ساعات اولیه).

- پخش زنده یا تأخیر باشد تا فرد ناظر (که آشنا به گفتارهای مضطرب کننده و استرس آور است) بتواند از پخش آنچه باعث ایجاد وحشت در بین مردم می‌شود جلوگیری کند البته این امر بسیار ظریف است و ناظر باید فردی باتجربه باشد، تا حین اطلاع رسانی درست، این کار را با سرعت و دقت انجام دهد.

- سؤالاتی مطرح نشوند که باعث دامن زدن به شایعه می‌شوند. در ضمن، از متون و گفتارهای ابهام‌آمیز استفاده نشود. برای مثال، یکی از شایعات (فعال شدن گسل شمال تهران) از این عبارت منشأ گرفت که به جای گفتن «فعال شدن گسل شمال البرز» (منظور کناره شمالی البرز) «گسل شمال تهران» بیان شده بود. با شایعه وقوع حتمی زلزله در تهران در ساعات مختلف روز شنبه (یک روز پس از وقوع زلزله) از تلاقی دو پرسش خبرنگاران از متخصصان در ذهن مردم پدید آمد و آن دو سؤال این بود:

- آیا زلزله، مربوط به گسل‌های تهران بوده است؟

- آیا یک گسل فعال شده می‌تواند باعث حرکت در گسل مجاور خود شود؟

- متون برنامه‌ها توسط روان‌شناسان به جهت آرامش بخشی به مخاطب، بازخوانی شوند.

- صحبت‌های افرادی که در مردم، آرامش به وجود می‌آورند بیشتر پخش شود. ممکن است در مواقع بحرانی نتوان به این افراد دسترسی یافت، بنابراین می‌توان از قبل این برنامه‌ها را به صورت تولیدی، ضبط و آماده کرد.

- عناصر سه گانه رادیو (کلام، موسیقی، صدا) در ساخت برنامه‌ها به گونه‌ای انتخاب شوند که از هیجان مردم بکاهد.

- نظرات علمای دینی و حتی صحبت‌های ایشان پخش شود؛ زیرا باورهای دینی (با مصادق‌اللا بذکر الله لمنن القلوب) قطعاً تأثیر فوق‌العاده‌ای در آرامش بخشیدن به مردم خواهد داشت؛ همان‌طور که در زلزله اخیر نیز پخش دستور خواندن نماز آیات از رادیو در فاصله حدود ۲۰ دقیقه پس از وقوع زلزله، آرامش خاصی در شنونده‌های رادیو ایجاد کرد.

برنامه ریزی قبل از بحران

اما برنامه ریزی برای تولید برنامه در مواقع قبل از زلزله نیز بسیار مهم است. آنچه مشخص است این است که زلزله در تهران، از حالت ممکن وقوع در ذهن مردم به قریب‌الوقوع بدل گشته و هیچ‌کس امکان وقوع زلزله در تهران را رد نمی‌کند.

به هر حال پیشنهاداتی به شرح زیر برای مواقع زلزله، بیان می‌شود:

- تأکید بر آموزش اصولی که می‌تواند در کاهش صدمات ناشی از زلزله مؤثر باشد؛ مانند پناه گرفتن در زیر چارچوب درب، اگر تأکید فقط بر مقاوم‌سازی ساختمان‌ها باشد مشکلات بی‌شماری ایجاد می‌شود؛ زیرا مقاوم‌سازی، ایمنی ۱۰۰٪ ایجاد نمی‌کند.

وقت گیر است و اگر به آن بسنده کنیم مردم از راه‌های دیگر غافل می‌شوند و اگر زلزله قبل از مقاوم‌سازی واقع شود، راه‌های دیگر آموزش تا تمام مانده است.

- استفاده از قالب‌های مختلف برنامه‌سازی مانند فیلم، کارتون، نمایش، تیتیمیشن (یوپی انمای)، گزارش خبری، طنز و... که از این موارد می‌توان به برنامه طنز موقتی که در سه شنبه شب (مورخ ۱۳۷۳/۱۱/۸) یعنی چهار روز پس از وقوع زلزله از شبکه سوم سیما پخش شد اشاره کرد. در این برنامه **قطعه چین بازیگران** در **لا به لای** گفتارهای طنز، چندین **یادداشتی** را که باید در حین زلزله به آنها توجه داشت بازگو نمودند که این امر خود می‌تواند ماندگاری زیادی در ذهن مخاطب داشته باشد.

- تأکید بر عوامل پشتیبانی که مردم می‌توانند پس از وقوع زلزله از آنها بهره‌مند شوند؛ مانند بیمه آتش سوزی و زلزله.

- در دستور کار قرار گرفتن ساخت برنامه برای سنین مختلف.

برنامه‌سازی بعد از بحران

برای مرحله سوم که پس از به وجود آمدن آرامش نسبی و خارج شدن از وضعیت بحران شروع می‌شود، نیز باید با توجه به خسارت‌های ناشی از زلزله و با هم‌فکری متخصصان علوم اجتماعی، روان‌شناسان و همچنین متخصصان رسانه و ارتباطات برنامه‌ریزی نمود. کمک در بازسازی، سعی در تقلیل مشکلات مردم و دردهای روانی آنها و... نکاتی هستند که باید در این برنامه‌ریزی‌ها لحاظ شوند.

